

Ibraniylargha

«Ibraniylargha yézilghan mektup» ••• Xudaning Oghli perishtilerdin üstündür

¹ Xuda burunqi zamanlarda ata-bowilargha peyghemberler arqiliq türküm-türküm boyiche we nurghun yollar bilen söz qilghan bolup, ² mushu axirqi künlerde bolsa bizge Oghli arqiliq sözlidi. U Oghlini pütkül mewjudatning mirasxori qilip béketken, Uning arqiliq kainatlarni yaratqan. ■ ³ U Xudaning shan-sheripidin parlighan nur, Uning eyniyitining ipadisidir; U qudretlik söz-kalami bilen pütkül kainattiki mewjudatni öz ornida turghuzuwatqan bolup, U gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin, ershtiki shanu-shewket igisining ong yénida olturdi. ■

□ **1:1 «türküm-türküm boyiche»** — yaki «nurghun qétim» yaki «nurghun ipadiler bilen». □ **1:2 «mushu axirqi künlerde bolsa»** — «axirqi künler» Injil boyiche «axirqi zamanlar», Eysanning dunyagha kélishi bilen bashlan'ghan. Mushu yerde bu ibare «mushu künlerning axirida» (yeni, peyghemberler insanlarga söz yetküzgen künlerning axirida) dégen sözler bilen ipadilini. «Oghli arqiliq» — grék tilida «Oghul arqiliq». «U Oghlini pütkül mewjudatning mirasxori qilip béketken, Uning arqiliq kainatlarni yaratqan» — mushu yerde «Oghli» dégen grék ilida peqet «Oghul» bilen ipadilini. ■ **1:2** Yar. 1:3; Zeb. 33:6; Mat. 21:38; Yuh. 1:3; Ef. 3:9; Kol. 1:16. □ **1:3 «U gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin»** — köp kona kechürülmilerde «U yalghuz özi gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin» déyilidi. ■ **1:3** 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Kol. 1:15.

⁴ Shuningdek, U perishtilerdin köp üstün nam-mertiwigé miras bolup, ulardin shunche yüksek turdi.□

⁵ Chünki Xuda *muqeddes yazmilarda* perishtilerning qaysisigha: «Sen Méning Oghlumdursen, bugün Men Séni tughdurdum», we yene: «Men Uninggha Ata bolimen, Umu Manga Oghul bolidu» dégenidi?□ ■

⁶ Uning üstige, U Özining tunjisini yer yüzige ewetkende, «Barliq perishtiler Uninggha sejde qilsun» dégen.□ ■

⁷ U perishtiler toghruluq: — «U perishtilirini shamallar,

□ **1:4 «U (Oghul) perishtilerdin köp üstün nam-mertiwigé miras bolup, ulardin shunche yüksek turdi»** — töwendiki 5-ayette U alghan nam-mertiwining «Oghul» ikenliki körünidu. □ **1:5 «Sen Méning Oghlumdursen, bugün Men Séni tughdurdum»...** «Men Uninggha Ata bolimen, Umu Manga Oghul bolidu» — birinchi bésharet Eysaning Meriyemdin atisiz tughulushini körsitidu, «Zeb.» 2:7din élin'ghan; ikkinchi bésharet «2Sam.» 7:14, «1Tar.» 17:13din élin'ghan. ■ **1:5** 2Sam. 7:14; 1Tar. 17:13, 22:10; Zeb. 2:7; Ros. 13:33; Ibr. 5:5. □ **1:6 «U Özining tunjisini yer yüzige ewetkende...»** — grék tilida mushu yerdiki «tunji» adette «tunji tughulghan bala»ni körsitidu. Sözning toluq menisi «Zeb.» 89:27de we «Kol.» 1:16-17-ayette körüldü; démek, Mesih: (1) pütün alem ichide eng yuqiri orunda turidu; (2) alemdin burun bolghan; (3) belkim alemge oxshash «yaritilghan» emes, belki esli Xuda Atisi bilen bille mewjut bolghan. Yene bir tereptin, «Xudaning tunjisi» dégen söz Mesihdin kéyin (we Uning arqiliq) Xudaning köp bashqa oghul perzentliri bolidighanliqini körsitidu (2:10ni körüng). «**yer yüzige ewetkende**» — grék tilida «yer yüzige élip bashlighanda...». «**Barliq perishtiler Uninggha sejde qilsun**» — «Qan.» 32:43 we «Zeb.» 97:7ni körüng. «Luqa» 2:13-14 we «Zeb.» 132:7-9nimu körüng. ■ **1:6** Zeb. 97:7; Qan. 32:43; Luqa 2:8-14

Xizmetkarlarini ot yalquni qilidu», dégenidi;□ ■
 8 lékin Oghli heqqide bolsa Uninggha mundaq dégen: —

«Séning texting, i Xuda, ebedil’ebedliktur;
 Séning padishahliqingdiki shahane hasang adaletning hasisidur.□ ■

9 Sen heqqaniyetni söyüp, rezillikke nepretlinip kelgensen;

Shunga Xuda, yeni Séning Xudaying Séni hemrahlingdin üstün qilip shadliq méyi bilen mesih qildi».□ ■

10 Xuda Oghligha yene mundaq dégen: —

«Sen, i Reb, hemmidin burun zéminning ulini salding,

Asmanlarni bolsa qolliring yasighandur;□ ■

11 Ular yoq bolup kétidu,
 Lékin Sen menggü turisen;

□ **1:7** «U perishtilirini shamallar, xizmetkarlarini ot yalquni qilidu» — «Zeb.» 104:4. Grék tilida «shamal» we «roh» oxshash bir söz bilen ipadilinidu. ■ **1:7** Zeb. 104:4 □ **1:8** «lékin Oghli heqqide bolsa uninggha mundaq dégen» — «Oghli» grék tilida «Oghul». «Séning texting, i Xuda...» — oqurmen’ge shu éniqki, bu sözler Padishahning Özige éytilidu. ■ **1:8** Zeb. 45:6 □ **1:9** «... Sen heqqaniyetni söyüp, rezillikke nepretlinip kelgensen; shunga Xuda, yeni Séning Xudaying Séni hemrahlingdin üstün qilip shadliq méyi bilen mesih qildi» — (8-9-ayet) «Zeb.» 45:6-7. «Mesih qilish» yaki «mesihlimek» toghruluq «Zebur» 2-küydeki izahatlarni we «Tebirler»ni körüng. ■ **1:9** Zeb. 45:6, 7 □ **1:10** «Sen, i Reb, hemmidin burun zéminning ulini salding, asmanlarni bolsa qolliring yasighandur...» — Xuda bu ayette Öz Oghlini «Reb» dep, Uning Özi bilen bir ikenlikini, Yaratquchimu ikenlikini körsitidu. «Kol.» 1:15-17-ayetlerge qaralsun. ■ **1:10** Zeb. 102:25-27.

Ularning hemmisi kiyimdek konirap kétidu;■

12 Sen ularni ton kebi yögep qoyisen,
Shunda ular kiyim-kéчек yenggüşlen'gendek
yenggüşlinidu.

Biraq Sen menggü özgermigüchidursen,
Yilliringning tamami yoqtur».□ ■

13 Yene, U qaysibir perishtige: —

«Men Séning dühmenliringni textipering
qilmighuche,

Méning ong yénimda olturisen» — dégenidi?□ ■

14 Shundaq iken, perishtilerning hemmisi peqet
nijatqa mirasliq qilidighanlar üçün xizmet qil-
ishqa *Xuda teripidin* ewetilgen xizmetchi rohlar
emesmu?□

2

Nijatqa sel qarimasliq

■ 1:11 Yesh. 51:6; 2Pét. 3:7,10. □ 1:12 «... **Sen ularni ton kebi yögep qoyisen, shunda ular kiyim-kéчек yenggüşlen'gendek yenggüşlinidu. Biraq Sen menggü özgermigüchidursen, yilliringning tamami yoqtur**» — (10-12-ayet) «Zeb.» 102:25-27. Xuda yene Öz Oghlining menggülik Xudaliq tebiitini körsitidu. ■ 1:12 Zeb. 102:25-27. □ 1:13 «Men Séning dühmenliringni **textipering qilmighuche, Méning ong yénimda olturisen**» — «Zeb.» 110:2.

■ 1:13 Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ef. 1:20; Ibr. 10:12. □ 1:14 «Shundaq iken, **perishtilerning hemmisi peqet nijatqa mirasliq qilidighanlar üçün xizmet qilishqa (Xuda teripidin) ewetilgen xizmetchi rohlar emesmu?**» —

démisekmu 1-bab, 4-14-ayetlerning meqsiti, Oghulning hemme perishtilerdin köp üstünlükini körsitish üçündür.

1 Bu sewebtin, alliqandaq yol bilen *heqiqiy yoldin* téyilip ketmeslikimiz üçhün, anglighan heqiqetlerge téximu étibar qilishimiz lazim.
 2 Chünki perishtiler arqiliq yetküzülgen söz-kalamning turaqliq ikenliki ispatlan'ghan hemde uninggha herbir boysunmasliq we itaetsizlik qilish tégishlik jazagha tartilidighan yerde, □ ■ 3 shunche ulugh qutquzush-nijatqa étibar bermisek, biz qandaqmu *jazadin* qéchip qutulalaymiz?! Chünki bu nijatning xewiri deslepte Reb arqiliq uqturulghan, hem uning heqliqini biwasite anglighanlarmu bizge testiqlighan; ■ 4 uning üstige Xuda bésharetlik alametler, karametler we herxil qudretlik möjiziler arqiliq, shundaqla Öz iradisi boyiche Muqeddes Rohning ata qilghan iltipatliri bilen teng buninggha guwahliq bergen. ■

Insanlarni shan-sherep yoligha bashlighuchi Nijatkar — «Zebur» 8-küy toghruluq

5 Biz dewatqan kelgüsi dunyani Xuda perishtilerning bashqurushigha ötküzüp bergini yoq; 6 belki bu heqte *muqeddes yazmilarning* bir yéride bireylen mundaq guwahliq bergendur: —
 «*I Xuda, insan dégen némidi, Sen uni séghinidikensen? Adem balisi némidi, Sen uning yénigha kélip yoqlaydikensen?*» ■

□ 2:2 «perishtiler arqiliq yetküzülgen söz-kalam» — Musa peyghemberge yetküzülgen Tewrat qanunini körsitidu. ■ 2:2 Yar. 19:17,26; Qan. 27:26; Ros. 7:53; Gal. 3:19. ■ 2:3 Mat. 4:17; Mar. 1:14; Ibr. 12:25. ■ 2:4 Mar. 16:20; Ros. 14:3; 19:11. ■ 2:6 Zeb. 8:4

7 Chünki Sen uning ornini perishtilerningkidin azghine töwen békitkensen,

Sen uninggha shan-sherep we shöhretlerni taj qilip kiydürdüngsen;

Uni qolung yasighanlarni idare qilishqa tiklid-ing; □ ■

8 Sen barliq mewjudatlarni uning puti astida boysundurghansen».

Emdi «barliq mewjudatlarni uning puti astida boysundurghansen» dégini, héchqandaq nerse uninggha boysunmasliqqa qaldurulmighan, dégenliktur.

Biraq, hazirche mewjudatlarning hemmisiningla uninggha boysun'ghanliqini téxi körmeywatimiz. ■

9 Lékin biz üçün perishtilerdin «azghine waqit töwen qilin'ghan», ölüm azablrini tartqanliqi üçün hazir shan-sherep we hörmet taji kiydürülgen Eysani körgüchi bolduq; chünki U Xudaning méhir-shepqiti bilen hemmeylen üçün ölümning temini tétidi. ■

10 Chünki pütkül mewjudatlar Özi üçünmu hem Özi arqiliqmu mewjut bolup turuwatqan Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda, ularning nijatining yol bashlighuchisini azab-oqubetler arqiliq

□ **2:7** «Sen uning ornini perishtilerningkidin azghine töwen békitkensen,...» — yaki «Sen uning ornini perishtilerningkidin azraq waqitla töwen békitkensen,...». «uni **qolung yasighanlarni idare qilishqa tiklid-ing**» — bezi kona köchürmilerde mushu sözler tépilmaydu. ■ **2:7** Zeb. 8:5-6 ■ **2:8** Zeb. 8:8; Mat. 28:18; 1Kor. 15:27; Ef. 1:22. ■ **2:9** Zeb. 8:5; Ros. 2:33; Fil. 2:7, 8.

kamaletke yetküzüşke layiq keldi.□

¹¹ Chünki pak-muqeddes Qilghuchi bilen pak-muqeddes qilin'ghanlarning hemmisi derweqe oxshash Birsidin kelgendur; shuning bilen U ularni «qérindash» déyishtin nomus qilmaydu.

□ ■ ¹² Xuddi U *Xudagha (muqeddes yazmilarda yézilghandek)*:

«Namingni qérindashlirimgha jakarlaymen,

Jamaet ichide Séni naxshilarda küyleymen» dégen.□ ■

¹³ U yene: «Men sanga tayinimen» we «Qaranglar, mana Men bu yerde Xuda Manga ata qilghan

□ **2:10** «Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda...» — Injilda «Xudaning oghul perzentliri» daim er hem qiz-ayal étiqadchilarni öz ichige alidu. «Chünki pütkül mewjudatlar Özi üçünmu hem Özi arqiliqmu mewjut bolup turuwatqan Xudagha nisbeten, nurghun oghullarni shan-sherepke bashlighanda, ularning nijatining yol bashlighuchisini azab-oqubetler arqiliq kamaletke yetküzüşke layiq keldi» — bu muhim we sirliq ayet toghruluq «qoshumche söz»imizde yene toxtilimiz. □ **2:11** «Chünki pak-muqeddes Qilghuchi bilen pak-muqeddes qilin'ghanlarning hemmisi derweqe oxshash Birsidin kelgendur; shuning bilen U ularni «qérindash» déyishtin nomus qilmaydu» — mushu ayettiki «pak qilghuchi» Eysa Mesihni, «pak qilin'ghanlar» U qutquzghanlarni, «Birsidin kelgen» Xuda'Atidin kelgenni körsitidu, elwette. Eysa Mesih Özi qutquzghanlarni «qérindashlirim» dep ataydu. ■ **2:11** Ros. 17:26. □ **2:12** «Namingni qérindashlirimgha jakarlaymen, jamaet ichide séni naxshilarda küyleymen» — «Zeb.» 22:22 («Zeb.» 18:49, 40:9nimu körüng). ■ **2:12** Zeb. 22:22; 18:49, 40:9

perzentler bilan bille» dégen. □ ■

¹⁴ Perzentler bolsa et bilan qandin tenlik bolghachqa, Oghulmu *shu perzentlerningkige* oxshashla et we qandin tenlik boldi. Bundaq qilishtiki meqset, U ölüm arqiliq ölüm hoquqini tutqan Iblisning küchini bikar qilib, □ ■

¹⁵ Ömür boyi ölüm qorqunchidin qulluqqa tutulghanlarning hemmisini azadliqqa chiqirish üçhün idi. ■ ¹⁶ Chünki U derweqe perishtilerge emes, belki Ibrahimning ewladlirigha tutishidu; □

¹⁷ Shuning üçhün, U Xudagha ait ishlarda rehimdil we sadıq bash kahin bolushi üçhün, xelqning gunahlirining kechürüm qurbanliqini bérelishi üçhün, U her jehettin qérindashlirigha oxshash qilinishi kérek idi. ■ ¹⁸ Chünki Özi sinaqlarni

□ **2:13** «Men sanga tayinimen» ... «Qaranglar, mana Men bu yerde Xuda Manga ata qilghan perzentler bilan bille» — Tewrat, «Yesh.» 8:17-18. «U» — Mesihni körsitidu. U Yeshaya peyghember arqiliq ishtin aldin'ala bésharet bergen. ■ **2:13** Yesh. 8:17,18.

□ **2:14** «... U ölüm arqiliq ölüm hoquqini tutqan Iblisning küchini bikar qilib...» — «ölüm hoquqini tutqan Iblis» — gerche Sheytan insanlarni biwasite halak qilalmisimu, biraq insanlarni gunah qilishqa azdurush arqiliq menggülük ölümge élip baridu. Azdurushning aqiwiti gunah, gunahning aqiwiti bolsa menggülük ölümdur. ■ **2:14** Yesh. 25:8; Hosh. 13:14; Yuh. 1:14; 1Kor. 15:54; Fil. 2:7; 2Tim. 1:10.

■ **2:15** Rim. 8:15. □ **2:16** «Chünki U derweqe perishtilerge emes, belki Ibrahimning ewladlirigha tutishidu» — Tewrat «Yesh.» 41:7-9ni körüng. «Ibrahimning ewladlirigha tutishidu» — grék tilida bu söz (1) Mesihning (Ibrahimgha oxshash, étiqad qilghan) insanlarni yadrem qoli bilan tutup qutquzidighanliqi; (2) bularni qutquzush üçhün Mesihning ular bilan zich munasiwette bolup, Özimu «et we qandin bolghan bir ten»de bolushini körsitidu.

■ **2:17** Fil. 2:7; Ibr. 4:15.

Öz béshidin kechürüp, azab-oqubet chekken bolghachqa, U sinaqlargha duch kelgenlergimu yardem béreleydu.■

3

Oghul Musa peyghemberdin üstün

¹ Shundaq iken, ey muqeddes qérindashlar, ershtin bolghan chaqiriqqa orta q nésip bolghanlar, özimiz étirap qilghan Rosul we Bash Qahin, yeni Eysagha köngül qoyup qaranglar.■ ² Xuddi Musa *peyghember* Xudaning pütün ailiside xizmet qilghanda Xudagha sadıq bolghandek, umu özini teyinlep xizmetke Qoyghuchigha sadıq boldi.□ ■ ³ Lékin öyni berpa qilghuchi özi berpa qilghan öydinmu artuq shöhretke sazawer bolghinidek, Umu Musadin artuq shan-sherepke layıqtur. ⁴ Chünki hemme öyning berpa qilghuchisi bardur; lékin pütün mewjudatning berpa qilghuchisi bolsa Xudadur.■ ⁵ Musa bolsa xizmetkar salahiyiti bilen Xudaning pütün ailiside sadıqliq bilen kéyinki ashkarilindighan ishlargha guwahliq bérish xizmitini qil-

■ **2:18** Ibr. 4:15,16. ■ **3:1** Ibr. 4:14; 6:20; 8:1; 9:11. □ **3:2** «Musa **peyghember Xudaning pütün ailiside xizmet qilghanda Xudagha sadıq bolghandek...**» — «Xudaning... ailisi» söz müsöz terjimisi «Xudaning ... öyi» bolup, Musa peyghember zamanida bu söz arqılıq Israil xelqi közde tutulghanidi. Eysa kelgendin kéyin pütün étiqadchılar jamaiti közde tutulidighan bolghan. ■ **3:2** Chöl. 12:7. ■ **3:4** 2Kor. 5:17,18; Ef. 2:10.

ghan. □ ■ 6 Lékin Mesih bolsa Xudaning ailisige Oghul salahiyiti bilan höküm süridu; we eger biz jasaritimiz we ümidimizdin bolghan iptixarliqni axirghiche ching tutsaq, derweqe Xudaning ashu ailisige tewe bolghan bolimiz. ■

Zebur, 95-küy — Étiqadsizliq heqqide agahlandurush

⁷ Shunga, *muqeddes yazmilarda* Muqeddes Rohning déginidek,

Bügün, eger siler *Xudaning* awazini anglisanglar, ■

⁸ Eyni chaghlarda Uni ghezeplendürüp, chöl-bayawanda Uni sinighan künidikidek, Yürikinglarni qattiq qilmanglar! ■

⁹ Mana shu yerde ata-bowiliringlar Méni sinidi, ispatlidi hem Méning qilghanlirimni qiriq yil körüp kelgenidi.

¹⁰ Men shu dewrdin bizar bolup: —

«Bular könglide daim adashqanlar, Méning yollirimni héch bilip yetmigen.

¹¹ Shunga Men ghezeplinip qesem ichip: —

□ **3:5** «Musa **bolsa xizmetkar salahiyiti bilan Xudaning pütün ailiside sadiqliq bilen kéyinki ashkarilidighan ishlargha guwahliq bérish xizmitini qilghan**» — Musa peyghemberning (Xudaning ailisi ichide bolghan) xizmiti köp jehetlerde Mesih arqiliq bolidighan nijatni aldin'ala körsitishni öz ichige alghan. «Chöl.» 12:7ni körüng. ■ **3:5** Qan. 18:15,18. ■ **3:6** Rim. 5:2; 1Kor. 3:16; 6:19; 2Kor. 6:16; 1Pét. 2:5. ■ **3:7** Zeb. 95:7; Ibr. 4:7. ■ **3:8** Mis. 17:2.

«Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dédim». □ ■

¹² Emdi qérindashlar, héchqaysinglarda yaman niyetlik we étiqadsiz qelb bolmisun, shundaqla uning menggü hayat Xudadin yüz örümeslikige köngül bölümlar; ¹³ peqet «bügün»la bolidiken, héchqaysinglar gunahning azdurushliri bilen könglümlarning qattiqlashmasliqi üçün her küni bir-biringlarni jékilenglar. □

¹⁴ Desleptiki xatirjemlikimizni axirghiche ching tutsaqla, derweqe Mesih bilen shérik bolghan bolimiz.

¹⁵ Yuqirida éytilghinidek: —

«Bügün, eger siler *Xudaning* awazini anglisanglar, Eyni chaghlarda *Uni* ghezeplendürgen künidikidek, Yürikinglarni qattiq qilmanglar!» ■

¹⁶ (Emdi Uning awazini anglap turup, Uni ghezeplendürgenler kimler idi? Musa peyghemberning yétekchilikide Misirdin *qutulup* chiqqan ashu *Israillarning* hemmisi emesmu? ¹⁷ U

□ **3:11** «Shunga **Men ghezeplinip qesem ichip:** — «Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dédim» — «Zeb.» 95:7-11. «Méning aramliqim» — birinchidin Xuda Israillargha wede bergen Qanaan (Pelestin) zéminini körsitidu. Misirdin chiqip chöl-bayawanda qiriq yil sersan bolup yürgen bir ewlad Israillar itaetsizlik qilip u zémin'gha kirmigen. Ikkinchidin, shundaqla eng muhimi, «aramliq» bolsa, peqet zéminni emes, belki Xudaning panahi, yétekchiligi hem shepqiti astida yashashni öz ichige alidu (4-babn-imu körüng). ■ **3:11** Chöl. 14:21-23; Qan. 1:34; Zeb. 95:7-11.

□ **3:13** «peqet «bügün»la **bolidiken, héchqaysinglar gunahning azdurushliri bilen könglümlarning qattiqlashmasliqi üçün her küni bir-biringlarni jékilenglar**» — bu ayettiki «bügün» yuqirida neqil keltürülgen «Zebur» 95-küydiki söz, elwette. ■ **3:15** Ibr. 3:7.

qiriq yil kimlarga ghezeplendi? Yenila shu gunah ötküzüp, yiqilip jesetliri chölde qalghanlarga emesmu? □ ■ 18 Shundaqla U kimlarga Öz aramliqimgha qet'iy kirmeytiler dep qesem qildi? Özige itaet qilmighanlarni emesmu? ■ 19 Shunga bulardin körüwalalaymizki, ularning *aramliqqa* kirmesliki étiqadsizliqi tüpeylidin idi).

4

Xudaning aramliqi heqqidiki wede

1 Emdi Uning aramliqigha kirip behrimen bolush toghrisidiki wedisi *bizge* qaldurulghandin keyin, aranglardiki birersiningmu uning nésiwisidin chüshüp qélshidin qorqunchta éhtiyat qilayli. 2 Chünki xush xewer xuddi *chöldiki Israillargha* anglitilghandek bizlergimu anglitildi. Lékin ularning anglighanliri étiqad bilen yughurulmighanliqtin, söz-kalamning ulargha héchqandaq paydisi bolmighanidi. □ 3 Chünki bu aramliqqa kirgenler bolsa — étiqad qilghan bizlermiz. Xuddi Xudaning éytqinidek: «Shunga men ghezeplinip qesem ichip: —

□ 3:17 «U qiriq yil kimlarga ghezeplendi? Yenila shu gunah ötküzüp, yiqilip jesetliri chölde qalghanlarga emesmu?» — «Chöl.» 14:29, 32ni körüng. ■ 3:17 Chöl. 14:36; Zeb. 106:26; 1Kor. 10:10; Yeh. 5. ■ 3:18 Qan. 1:34. □ 4:2 «Chünki xush xewer xuddi chöldiki Israillargha anglitilghandek bizlergimu anglitildi» — «chöldiki Israillargha» grék tilida «ulargha» déyilidu. Bu ayettiki «xush xewer» Xudaning aramliqini alahide közde tutidu.

«Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu — dégen».

Xudaning emelliri bolsa dunya apiride bolghandila hemmisi tamamlan'ghanidi;■
 4 chünki yaritilishning yettinchi küni heqqide muqeddes yazmilarning bir yéride mundaq déyilgen: «Yettinchi küni kelgende, Xuda hemme emelliridin aram aldi».□ ■ 5 Yene kélip yuqirida éytilghandek Xuda: «Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dégenidi.□ ■ 6 Buningdin körünerlikki, Xudaning aramliqigha kireleydighanlar bar, emma uning toghrisidiki xush xewerni awwal anglighanlar itaetsizlik qilghanliqi üçün, uninggha kirelmidi.□ 7 Shuning üçün, Xuda ene shu *aramliq toghrisida* uzaq waqittin kéyinki melum bir künni «bügün» dep békitip, Dawut *peyghember* arqiliq yene shundaq éytqan: —

«Bügün uning awazini anglisanglar,
 Yürikinglarni qattiq qilmanglar!»■

8 Eger Yeshua *peyghember Israillarni* aramliqqa

■ 4:3 Zeb. 95:11. □ 4:4 «Yettinchi küni kelgende, Xuda hemme emelliridin aram aldi» — «Yar.» 2:2. ■ 4:4 Yar. 2:2; Mis. 20:11; 31:17. □ 4:5 «Yene kélip yuqirida éytilghandek Xuda: «Ular Méning aramliqimgha qet'iy kirmeydu» dégenidi» — muellip, gerche chölde kezgen Israillar itaetsizlikli tüpeylidin «Xudaning aramliq»gha kirmigen bolsimu, kirish yoli téxiche ochuq ikenlikini körsitidu. ■ 4:5 Zeb. 95:11. □ 4:6 «uning toghrisidiki xush xewerni awwal anglighanlar» — démek, Xudaning aramliq toghruluq xush xewer anglighanlar; chöl-bayawanda kézip yürgen Israillarni körsitidu. ■ 4:7 Zeb. 95:7-8; Ibr. 3:7.

kirgüzgen bolsa idi, Xuda kéyin yene bir *aramliq* küni toghruluq démigen bolatti. □ ⁹ Qisqisi, shabat künidiki bir aramliq Xudaning xelqini kütmekte. □

¹⁰ Chünki Xudaning aramliqigha kirgüchiler xuddi Xuda «Öz emel-ishliridin aram alghan»dek, özlirining ishliridin aram alidu. □ ¹¹ Shunga héchqaysimizning ene shu *Israillardék* itaetsizlik qilghan halitide yiqilip chüshmesliki üçün, herbirimiz bu aramliqqa kirishke intileyli.

¹² Chünki Xudaning söz-kalami janliqtur we küchke igidur, hetta jan bilen rohni, yilik bilen boghumlarni bir-biridin ayriwételigüdek derijide, herqandaq qosh bisliq qilichtin ittiktur, qelbdiki oy-pikir we arzu-niyetlerning üstidin höküm chiqarghuchidur. ■ ¹³ Uning aldida héchqandaq mewjudat ghayip emestur; belki bizdin hésab Alghuchining közliri aldida hemme ish ochuq-ashkaridur. ■

Bash kahinimiz Eysa Mesih

-
- **4:8** «Eger Yeshua peyghember Israillarni aramliqqa kirgüzgen bolsa idi, Xuda kéyin yene bir aramliq küni toghruluq démigen bolatti» — Yeshua peyghember Musa peyghemberning izbasari bolup, u Israil xelqini Xuda wede bergen zémin'gha bashlap barghan. «Qan.» 3:20, 25:19, «Yeshua» 1:15nimu körüng. □ **4:9** «Qisqisi, shabat künidiki bir aramliq Xudaning xelqini kütmekte» — «shabat küni» yettinchi küni, yeni Xuda aram alghan küni we Öz Yehudiy xelqige békitken «dem élish küni» idi. □ **4:10** «Chünki Xudaning aramliqigha kirgüchiler xuddi Xuda «Öz emel-ishliridin aram alghan»dek, özlirining ishliridin aram alidu» — bu intayin muhim ayet üstide hem «Xudaning aramliqi» toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **4:12** Top. 12:11; Yesh. 49:2; Ef. 6:17. ■ **4:13** Zeb. 33:13-15

14 Shundaq bolghaniken, shundaqla ersh-asmanlardin ötüp chiqqan ulugh Bash Qahinimiz, yeni Xudaning Oghli Eysa bolghaniken, biz étirap qilghan étiqadimizda ching turayli. ■

15 Chünki bizge teyinlen'gen bash kahinimiz ajizliqlirimizgha hésdashliq qilmighuchi emes, belki bizge oxshash herxil azdurush-sinaqlargha duch kelgen, lékin gunah sadir qilip baqmighuchidur. ■ 16 Shunga yürükimiz toq halda rehim-shepqetke érishish we yardemge éhtiyajliq waqtimizda shapaet tépish üçün méhir-shepqet *ayan qilin'ghuchi* textke yéqinlashayli. □ ■

5

1 Her qétimlik bash kahin insanlar arisidin tallinip, xelqge wakaliten Xudagha xizmet qilishqa, yeni xelqning atighan hediyeirini we gunahlar üçün qilghan qurbanliqlirini Xudagha sunushqa teyinlinidu. 2 Uning hertereplep ajizliqliri bolghachqa, bilimsizler we yoldin chetnigenlerge mulayimlik bilen muamile qilalaydu. 3 Shu ajizliqi üçün u xelqning gunahliri hésabigha qurbanliq sun'ghandek, öz gunahliri üçünmu qurbanliq sunushqa toghra kélidu. ■ 4 Hécbir kishi bu shereplik mertiwini

■ 4:14 Ibr. 3:1; 6:20; 8:1; 9:11. ■ 4:15 Yesh. 53:9; 2Kor. 5:21; Fil. 2:7; Ibr. 2:18; 1Pét. 2:22; 1Yuh. 3:5. □ 4:16 «yardemge éhtiyajliq waqtimizda shapaet tépish üçün...» — grék tilida «yardem» «ademning (qutquzghin! dégen) nidasigha yügürüş» dégen uqumni bildüridu. «méhir-shepqet **ayan qilin'ghuchi text**» — Xudaning texti, elwette. ■ 4:16 Rim. 3:25. ■ 5:3 Law. 9:7; 16:6; Ibr. 7:26.

özlükidin almaydu, peqet Harun'gha oxshash, Xuda teripidin chaqirilghandila uni alidu. □ ■

⁵ Xuddi shuningdek Mesihmu bash kahin mertiwisige Özini ulughlap özlükidin érishken emes, belki Uni *ulughlighuchi Xuda Özi* idi; U Uninggha: —

«Sen Méning Oghlumdursen, bugün Men Séni tughdurdum» dégen. □ ■

⁶ U *muqeddes yazmilarning* yene bir yéride Uninggha: —

«Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» dégen. □ ■

⁷ *Mesih* yer yüzidiki künlerde, Özini ölümdin qutquzuwélishqa qadir Bolghuchigha qattiq nidalar we köz yashliri bilen dua-tilawetler we yilinishlarni kôtürdi. Uning ixlasmenlikidin dualiri ijabet qilindi. □ ■ ⁸ Gerche U *Xudaning* Oghli bolsimu, azab chékishliri arqiliq itaetmen

□ **5:4** «Hécbir kishi bu shereplik mertiwini özlükidin almaydu, peqet Harun'gha oxshash, Xuda teripidin chaqirilghandila uni alidu» — «Mis.» 28:1de xatirilen'gendek, Xuda Musa peyghemberge akisi Harunni Israillarning tunji bash kahini qilip teyinlesh heqqide emr bergen. Harun Lawiy qebilisidin idi. ■ **5:4** Mis. 28:1; 1Tar. 23:13; 2Tar. 26:16. □ **5:5**

«Sen Méning Oghlumdursen, bugün Men Séni tughdurdum» — «Zeb.» 2:7. ■ **5:5** Zeb. 2:7; Ros. 13:33; Ibr. 1:5. □ **5:6**

«Melkizedekning tipidiki bir kahin...» — «Melkizedek» toghruluq 7-bab 1-2-ayetlerge qaralsun. Melkizedek özi «Yar.» 14-babta körünüdu. «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» — «Zeb.» 110:4. ■ **5:6** Zeb. 110:4; Ibr. 7:17.

□ **5:7** «Mesih yer yüzidiki künlerde...» — grék tilida «Mesih ette turghan künlerde...» bilen bildürülüdu. ■ **5:7** Mat. 26:39; 27:46,50; Yuh. 17:1.

bolushni ögendi.■ 9 U mana mushundaq mukemmel qilin'ghan bolghachqa, barliq Özige itaet qilghuchilargha menggülük nijatni barliqqa keltürgüchi bolup, □ 10 Xuda teripidin «Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide bash kahin» dep jakarlandi.□

Étiqadtin yanmasliqqa agahlandurush

11 Bu ish toghruluq éytidighan nurghun sözlirimiz bar, lékin qulaqliringlar pang bolup ketkechke, bularni silerge éniq chüshendürüş tes. □ 12 Chünki siler alliburun telim bergüchi bolushqa tégishlik bolghan chaghdimu, emeliyette siler yenila Xudaning söz-kalamining asasiy heqiqetlirining néme ikenlikini bashqilarning yéngiwashtin ögitishige mohtajsiler; silerge yirik yémeklik emes, belki yenila süt kérektur. ■

13 Chünki peqet süt bilenla ozuqlinidighanlarning bowaqtin perqi yoqtur, ular heqqaniyet kalamigha pishshiq bolmighan ghoridur, xalas. 14 Biraq yémeklik bolsa yétilgenler, yeni öz ang-zéhinlirini yaxshi-yamanni perq étishke yétildurgenler üçündür.

■ 5:8 Fil. 2:6. □ 5:9 «menggülük nijatni barliqqa keltürgüchi bolup,...» — «barliqqa keltürgüchi» dégen ibare grék tilida «yol bashlighuchi» hem «ul salghuchi» dégen yene ikki meninimu teng bildüridu. □ 5:10 «U (Mesih)... Xuda teripidin «Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide bash kahin» dep jakarlandi» — 7-bab -1-2-ayetlerge qaralsun. Melkizedek özi «Yar.» 14-babta körünidu. □ 5:11 «bu ish toghruluq...» — yaki «U toghruluq...» (yeni, Mesih heqte...). ■ 5:12 1Kor. 3:1, 2, 3.

6

(Dawami)

1-2 Shuning uchün, Mesih toghrisidiki deslepki asasiy telimde toxtap qalmay, — yeni qaytidin «ölük ishlar»din towa qilish we Xudagha étiqad baghlash, chömüldürülüşler, «qol tegküzüş», ölgennerning tirildürülüşhi we menggülik höküm-soraq toghrisidiki telimlerden ul salayli dep olturmay, mukemmellikke qarap mangayli.□

³ Xuda xalighaniken, biz shundaq qilimiz.□ ■

4-6 Chünki eslide yorutulup, ershtiki iltipattin tétighan, Muqeddes Rohtin nésip bolghan, Xudaning söz-kalamining yaxshiliqini hem kelgüsi zamanda ayan qilinidighan qudretlerni hés qilip baqqanlar eger yoldin chetnigen bolsa, ularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes. Chünki ular öz-özige qilip Xudaning Oghlini

□ **6:1-2 «ölük ishlar»din towa qilish** — «ölük ishlar» bolsa Xudaning nijatigha tayanmay qilghan barliq ishlar; mushu yerde muellip shübhisizki köp «diniy paaliyetler»ni «ölük ishlar, xalas» démekchi. **«ölük ishlar»din towa qilish we Xudagha étiqad baghlash, chömüldürülüşler, «qol tegküzüş», ölgennerning tirildürülüşhi we menggülik höküm-soraq toghrisidiki telimler...»** — bu alte «asasiy telim»ni sherhlesh uchün, birqanche ishlar üstide toxtilishimizgha toghra kélidu, «qoshumche söz»imizde bu heqte toxtilimiz. □ **6:3 «Xuda xalighaniken, biz shundaq qilimiz»** — «Xuda xalighaniken» dégenlik grék tilida «Eger Xuda xalisa — we u derweqe shundaq xalaydu» dep bildüridu. ■ **6:3** Ros. 18:21; 1Kor. 4:19; Yaq. 4:15.

qaytidin kréstlep reswa qilmaqta. □ ■

⁷ Chünki köp qétimlap öz üstige yaghqan yamghur süyini ichken, özide térighuchilargha menpeetlik ziraetlerni östürüp bergen yer bolsa Xudadin beriket almaqta. ⁸ Biraq tiken we qamghaq östürgen bolsa, u erzimes bolup, lenetke yéqin bolup, aqiwiti köydürülüshtin ibaret bolidu.

⁹ Lékin ey söyümlükirim, gerche yuqiriqi ishlarni tilgha alghan bolsaqmu, silerde buningdinmu ewzel ishlar, shundaqla nijatliqning élip baridighan ishliri bar dep qayil bolduq.

¹⁰ Chünki Xuda qilghan emelliringlarni we Uning muqeddes bendilirige qilghan we hazirmu qiliwatqan xizmitinglar arqiliq Uning nami üçün körsetken méhir-muhebbitinglarni untup qalidighan adaletsizlerdin emes. ■

¹¹ Emma silerning ümidinglarning toluq jezm-xatirjemlik bilen bolushi üçün, herbiringlarning axirghiche shundaq gheyret qilishinglarga intizarmiz; ¹² shundaqla sörelmilerdin bolmay, belki étiqad we sewrchanliq arqiliq Xudaning wedilirige warisliq qilghanlarni ülgé qilidighanlardin bolghaysiler.

□ **6:4-6** «eger yoldin chetnigen bolsa, ularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes. Chünki ular öz-özige qilip Xudaning Oghlini qaytidin kréstlep reswa qilmaqta» — bashqa birxil terjimisi: «... ular eger yoldin chetnep, özleri üçün Xudaning Oghlini qaytidin kréstlep, shundaqla Uni reswa qiliwatqan bolsa, mushularni qaytidin towa qildurush hergiz mumkin emes». Bu muhim ayet toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **6:4-6** Mat. 12:31; Ibr. 10:26; 1Yuh. 5:16. ■ **6:10** Pend. 14:31; Mat. 10:42; 25:40; Mar. 9:41; Yuh. 13:20.

Xudaning Ibrahimga qilghan wediliri jezmen emelge ashidu

¹³ Chünki Xuda Ibrahimga wede qilghanda, Özidin üstün turidighan héchkim bolmighachqa, Özi bilen qesem qilip: ¹⁴ «Sanga choqum bext ata qilimen, séni choqum köpeytip bérimen» — dédi. □ ■ ¹⁵ Shuning bilen, *Ibrahim* uzun waqit sewrtaqet bilen kütüp, Xudaning wedisige érishti.

¹⁶ Chünki insanlar özliridin üstün turidighan birini tilgha élip qesem qilidu; ularning arisida qesem ispat-testiq hésablinip, her xil talash-tartishlarga xatime béridu. ■ ¹⁷ Shuningdek Xuda, Öz wedisige warisliq qilghanlarga Öz nishan-meqsitining özgermeydighanliqini téximu ochuqraq bildürüş üçün, qesem qilip wede berdi. ¹⁸ Shuning bilen qet'iy özgermes ikki ish arqiliq, köz aldimizda qoyulghan ümidni ching tutush üçün *halakettin* özimizni qachurup uni bashpanah qilghan bizler küchlük righbet-ilhamgha érisheleyimiz (bu ikki ishta Xudaning yalghan éytishi qet'iy mumkin

□ **6:14** «Sanga choqum bext ata qilimen, séni choqum köpeytip bérimen» — oqurmenlerge ayanki, ibranij tilida bu xil qesem ichish mundaq shekilde idi: «Séni beriketlep beriketleymen, séni köpeytip köpeytimen». Bu shekilde qesem ichküchi öz-özi bilen qesem qilghan dep hésablinatti. Bu wede-qesem Ibrahim Ishaqni qurban'gah üstige qoyghandin kéyin bérilgen («Yar.» 22:17de xatirilinidu). ■ **6:14** Yar. 12:3; 17:4; 22:16-17; Zeb. 105:8-9; Luqa 1:73. ■ **6:16** Mis. 22:11.

emes, elwette). □ 19 Bu ümid jénimizgha ching baghlan'ghan kéme lenggiridek shübhisiz hem mustehkem bolup, *ershtiki* ibadetxanining *ichki* perdisidin ötüp bizni shu yerge tutashturidu. □ 20 U yerge biz üçün yol échip mangghuchi Eysa bizdin awwal kirgen bolup, Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide menggülük teyinlen'gen Bash Kahin boldi. □ ■

7

Melkizedekning kahinliq tüzümi heqqide ...
«Alemning yaritilishi» 14:17-19ni körüng

1 Chünki bu Melkizedek Salém shehirining padishahi, shundaqla Eng Aliy Bolghuchi Xudaning kahini bolup, Ibrahim padishahlarni

□ 6:18 «Shuning **bilén qet'iy** özgermes **ikki ish arqiliq...**» — bu «özgermes ikki ish» bolsa Xudaning wedisi we Uning qesimi bolsa kérek. «**köz aldimizda qoyulghan ümidni ching tutush üçün halakettin özimizni qachurup uni bashpanah qilghan bizler küchlük righbet-ilhamgha érisheleymiz**» — «özimizni qachurup» dégen ibare «mushu rezil dunyaning aqiwitidin özini qachurup», dégen menide. □ 6:19 «**ershtiki ibadetxanining ichki perdisidin ötüp bizni shu yerge tutashturidu**» — «ershtiki ibadetxanining perdisi» dégen ibaride biz «ershtiki» dégen sözni qoshup kirgüzduq. Chünki «ibadetxanining perdisi» yer yüzidiki ibadetxanini körsetken emes, belki ershte bolghan ibadetxanini körsitidu (8:5ni körüng). Démek, étiqadchilar üçün éytqanda, ularning asmandiki ibadetxanidiki eng muqeddes jay bilén ching alaqisi bardur.

□ 6:20 «Melkizedekning **kahinliq tüzümi tertipide menggülük teyinlen'gen Bash Kahin boldi**» — «Melkizedek» toghruluq 7-bab -1-2-ayetlerge qaralsun. Melkizedek «Yar.» 14-babta körünidu.

■ 6:20 Ibr. 3:1; 4:14; 8:1; 9:11.

yéngip jengdin qaytqanda, uning aldigha chiqqan we uninggha bext tiligenidi. □ ■ ² Ibrahim bolsa érishken barliq *oljisining* ondin bir ülüşini uninggha atighanidi. *Melkizedek dégen isimning* birinchi menisi «heqqaniyet padishahi» dégenliktur; uning yene bir nami «Salémning padishahi» bolup, buning menisi «amanliq padishahi» dégenliktur; ³ uning atisi yoq, anisi yoq, nesebnamisi yoq, künlirining bashlinishi we hayatining axirlishishi yoqtur, belki u Xudaning Oghligha oxshash qilinip, menggülük kahin bolup turidu. □

⁴ Emdi qaranglar, bu Melkizedek némidégen ulugh adem-he! Hetta ata-bowilirimizning chongi Ibrahimmu oljisining ondin birini uninggha atighan. ⁵ Derweqe Lawiyning ewladliridin kahinliqni zimmisige alghanlar Tewrat qanuni boyiche xelqtin, yeni öz qérindashliridin Ibrahimning pushtidin bolghinigha qarimay tapqinining ondin bir ülüşini yighishi emr qilin'ghan. □ ■ ⁶ Lékin bularning qebile-uruqidin bolmighan Melkizedek bolsa Ibrahimdin «ondin bir ülüşini»ni qobul qilghan andin Xudaning wedilirige ige bolghuchi Ibrahimgha bext tiligen. ■ ⁷ Shühbisizki, bext tiligüchi bextke

□ **7:1 «Salém shehiri»** — yeni Yérusalém; «Salém»ning menisi «salam, amanliq»tur. ■ **7:1** Yar. 14:17-20. □ **7:3 «un-**

ing atisi yoq, anisi yoq, nesebnamisi yoq, künlirining bash-

linishi we hayatining axirlishishi yoqtur, belki u Xudaning

Oghligha oxshash qilinip, menggülük kahin bolup turidu» — bu ayetning chongqur mezmuni üstide «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. □ **7:5 «Ibrahimning pushtidin bolghini...»** —

grék tilida: «Ibrahimning chatiriqidin chiqqanlar...» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **7:5** Chöl. 18:21; Qan. 18:1; Ye. 14:4; 2Tar. 31:5.

■ **7:6** Yar. 14:20.

érishkúchidin üstündur. □ 8 Bu yerdiki «ondin bir ülüsh»ni qobul qilghuchilar ölidighan ademlerdindur; u yerdiki «ondin bir ülüsh»ni qobul qilghuchi toghrisida *muqeddes yazmilarda* «U hayat yashighuchi» dep guwahliq bérilgendur. □

9 Hetta mundaq déyishke boliduki, ondin bir ülüshni alidighan Lawiymu *ejdadi Ibrahim arqiliq Melkizedekke* ondin bir ülüshni bergen. □ 10 Chünki Melkizedek Ibrahimni qarshi alghanda, Lawiyni *kelgüsidiki pushti bolush süpitide* yenila Ibrahimning ténide idi, dep hésablashqa bolidu.

11 Emdi Lawiy qebilisining kahinliq tüzümi arqiliq mukemmel heqqaniylik kéleleydighan bolsa (chünki shu tüzümge asasinip Tewrat qanuni Israil xelqige chüshürülgenidi), kényinki waqitlarda Harunning kahinliq tüzümi boyiche emes, belki Melkizedekning kahinliq tüzümi boyiche bashqa bir kahinning chiqishining néme hajiti bolatti? ■

12 Emdi kahinliq tüzümi özgertilgen bolsa, uninggha *munasiwetlik* qanun-tüzümmu özgertilishke toghra kélidu. 13 Chünki bu éytiliwatqan sözler qaritilghan zat bolsa bashqa bir qebilidin bolup, bu qebilidin héchkim qurban'gahta

□ 7:7 «bext **tiligüchi**» — yaki «bext ata qilghuchi». □ 7:8 «Bu yerdiki «ondin bir ülüsh»ni **qobul qilghuchilar** ölidighan ademlerdindur; u yerdiki «ondin bir ülüsh»ni **qobul qilghuchi toghrisida (muqeddes yazmilarda)** «U hayat yashighuchi» dep guwahliq bérilgendur» — «ölidighan ademler» Lawiyliq kahinlarni, «hayat yashighuchi» bolsa Melkizedekni körsitidu.

□ 7:9 «Hetta mundaq déyishke **boliduki, ondin bir ülüshni alidighan Lawiymu ejdadi Ibrahim arqiliq (Melkizedekke) ondin bir ülüshni bergen**» — ondin bir ülüshni alghini Lawiy özi emes, belki uning ewladliri «Lawiylar»dur. ■ 7:11 Gal. 2:21.

xizmette bolup baqmighan. ¹⁴ Chünki Rebbimizning Yehuda qebilisidin chiqqanliqi éniq; Musa bu qebile toghrisida kahinliqqa munasiwetlik héchbir nerse démigenidi. □ ■

¹⁵ Emdi Melkizedektek bashqa bir kahin chiqqan bolup, bu özgirish munulardin téximu roshen bolidu; □ ¹⁶ uning *kahinliqqa* teyinlinishi et igilirige baghliq emr bilen emes, belki pütmes-tügimes hayatning qudritidin bolghandur. □

¹⁷ Chünki bu heqte *muqeddes yazmilarda*: «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» dep guwahliq bérilgen. □ ■

¹⁸ Chünki aldinqi emr-tüzüm ajizliqi we ünümsizliki tüpeylidin küchidin qaldurulghan ¹⁹ (— chünki

□ **7:14** «Chünki Rebbimizning Yehuda qebilisidin chiqqanliqi éniq; Musa bu qebile toghrisida kahinliqqa munasiwetlik héchbir nerse démigenidi» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche kahinlar Lawiy qebilisidin bolghan. ■ **7:14** Yesh. 11:1; Mat. 1:3. □ **7:15** «Emdi Melkizedektek

bashqa bir kahin chiqqan bolup, bu özgirish munulardin téximu roshen bolidu» — «bu özgirish» grék tilida «bu ish» déyilidu. «Bu ish»ning néme ikenliki toghruluq bashqa pikirde bolghan bezi alimlar bar. □ **7:16** «... uning kahinliqqa teyinlinishi et

igilirige baghliq emr bilen emes, belki pütmes-tügimes hayatning qudritidin bolghandur» — «et igilirige baghliq emes» — grék tilida «etlik (démek, insanning etlirige qaraydighan) bir emr boyiche emes,...». Démek, Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche kahinlar Lawiy qebilisidin bolushi kérek idi, lékin Melkizedekning kahinliq tüzümi héchqandaq bir qebile bilen munasiwetsiz, peqet menggü hayat kishi buninggha layiq kéletti.

□ **7:17** «Sen ebedil'ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen» — «Melkizedek» toghruluq yene 7-bab 1-2-ayetler we «Zebur»diki 110-küye qaralsun. Melkizedek özi «Yar.» 14-babta körünidu. ■ **7:17** Zeb. 110:4; Ibr. 5:6.

Tewrat qanuni héch ishni kamaletke yetküzelmidi). Uning ornigha bizni Xudagha yéqinlashturidighan, uningdin ewzel ümid élip kélindi. ■ 20-21 Uning üstige, bu ish *Xudaning* qesimi bilen kapaletke ige bolmay qalmidi (ilgiri ötkén kahinlar *Xudaning* qesimisiz kahin bolghanidi; lékin, Eysa bolsa Özige: —

«Perwerdigar shundaq qesem ichti, hem hergiz buningdin yanmaydu: — «Sen ebedil’ebedgiche kahindursen»» Déğüchining qesimi bilen kahin boldi). □ ■ 22 Emdi Eysa shundaq ulugh ish bilen ewzel bir ehdining kápili qilindi.

23 Yene kélip, ilgiri ötkén kahinlar köp bolushi kérek idi; chünki ularning *herbiri* ölüm tüpeylidin wezipisini dawamlashturalmay qalghan. 24 Lékin Eysa menggüge turghachqa, Uning kahinliqi hergiz özgertilmestur. 25 Shu sewebtin, U Özi arqiliq Xudaning aldigha kelgenlerni üzül-késil qutquzushqa qadir; chünki U ular üçhün Xudagha murajiet qilishqa menggü hayattur.■

26 Mushundaq bir bash kahin del bizning hajitimizdin chiqidighan — muqeddes, eyibsiz, ghubarsiz, gunahkarlardin néri qilin’ghan, ershlerdin yuqiri élip kötürülgen kahindur. 27 U ashu bash kahinlardek her küni aldi bilen öz

■ 7:19 Yuh. 1:17; Ros. 13:39; Rim. 3:21,28; 8:3; Gal. 2:16.

□ 7:20-21 «Perwerdigar **shundaq qesem ichti, hem hergiz buningdin yanmaydu:** — «Sen ebedil’ebedgiche kahindursen»» déğüchining **qesimi bilen kahin boldi**» — Zeburdiki (110:4) toluq bayan bolsa: «Perwerdigar shundaq qesem ichti, hem buningdin yanmaydu: — «Sen ebedil’ebedgiche Melkizedekning tipidiki bir kahindursen»». ■ 7:20-21 Zeb. 110:4. ■ 7:25 1Tim. 2:5; 1Yuh. 2:1.

gunahliri üçhün, andin xelqning gunahliri üçhün qurbanliq sunushqa mohtaj emes. Chünki U Özini qurbanliq süpitide sun'ghanda, hemmeylen üçhün buni bir yolila ada qildi. ■ 28 Chünki Tewrat qanuni ajiz bende bolghan insanlarni bash kahin qilip teyinleydu, lékin Tewrat qanunidin kéyin kelgen Xudaning qesem-kalami menggüge kamaletke yetküzülgen Oghulni bash kahin qilip teyinlidi.

8

Bash kahinimiz Eysa Mesih — ewzel kahin, ewzel ehde

¹ Eytqanlirimizning bash nuqtisi shuki: Ershtiki ulugh Bolghuchining textining ong teripide olturghan shundaq bir Bash Kahinimiz bar. ■ ² U muqeddes jaylarda, shundaqla insan emes, belki Perwerdigar tikken heqiqiy ibadet chédirining hemmiside kahinliq xizmitini qilghuchidur. □

³ Herbir bash kahin hediye hem qurbanliqlar sunush üçhün teyinlinidu. Shuning üçhün, *bizning bu bash kahinimizningmu* birer sunidighini bolush kérek idi. □ ■ ⁴ Derwege eger U yer yüzide bolsidi, hergiz kahin bolmaytti; chünki bu yerde

■ 7:27 Law. 9:7; 16:6; Ibr. 5:3. ■ 8:1 Ef. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 9:11; 12:2. □ 8:2 «U (Mesih) muqeddes jaylarda, shundaqla insan emes, belki Perwerdigar tikken heqiqiy ibadet chédirining hemmiside kahinliq xizmitini qilghuchidur» — «muqeddes jaylar» bolsa «muqeddes jay» we «eng muqeddes jay» démekchi. □ 8:3 «bizning bu bash kahinimizningmu» — grék tilida «Uningmu...». ■ 8:3 Ef. 5:2.

Tewrat qanun-tüzümi boyiche hediye sunidighan kahinlar alliburunla bardur ⁵ (bu *kahinlar* xizmet qilidighan *ibadet chédiri* peqetla ershtiki ishlarning köchürülmisi we kölenggisidur. Musa del bu ibadet chédirini qurushqa bashlighanda, Xudaning wehiysi uninggha kélip: «Éhtiyat qilghinki, bularning hemmisini sanga taghda körsitilgen örnék boyiche yasighin» dep agahlandurghan).[■] ⁶ Lékin hazir U (*kona ehdiqe ait* wedilerdin ewzel wediler üstige békitilgech) téximu yaxshi bir ehdinging wasitichisi bolghachqa, Uninggha bérilgen kahinliq xizmiti bashqa kahinlarningkidin shunche ewzel turidu.□ ■

⁷ Eger shu deslepki ehde kem-kütisiz bolsa idi, kéyinkisi üçün orun izdeshning héchqandaq hajiti bolmighan bolatti.□ ⁸ Lékin, Xuda kona ehдини yétersiz dep qarap, *Israillargha* mundaq dégen: — «Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemeti we Yehuda jemeti üçün

■ 8:5 Mis. 25:40; Ros. 7:44; Kol. 2:17; Ibr. 10:1. □ 8:6

«lékin hazir U ... téximu yaxshi bir ehdinging wasitichisi bolghachqa, Uninggha bérilgen kahinliq xizmiti bashqa kahinlarningkidin shunche ewzel turidu» — bu ayette körsitilgen ehde «yéngi ehde», 8-12-ayetlerni körüng. ■ 8:6 2Kor. 3:6.

□ 8:7 «Eger shu deslepki ehde kem-kütisiz bolsa idi, kéyinkisi üçün orun izdeshning héchqandaq hajiti bolmighan bolatti» — némishqa rosul mushu yerde: «kéyinkisi üçün orun izdeshke hajiti bolmighan bolatti» deydu, peqetla «kéyinkisining héchqandaq hajiti bolmighan bolatti» démeydu? Belkim u «yéngi ehde» bésharet qilghan peyghemberler (Yeremiya, Ezakiyal, Yeshaya qatarliqlar)ni közde tutidu; ular özi «yéngi qelb, yéngi roh»qa ige bolushqa teshna bolup izdigen, «yéngi ehde» del mushulargha ayan qilin'ghan.

yéngi bir ehdini emelge ashurimen. □ ■ 9 Bu ehde ularning ata-bowiliri bilen tüzgen ehdigé oxshimaydu; shu ehdini Men ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin qutquzup yétekliginimde ular bilen tüzgenidim; chünki ular Men bilen tüzüshken ehdemde turmidi, men ularin nezirimni yótkidim, — deydu Perwerdigar.

10 Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Israil jemeti bilen tüzidighan ehdem mana shuki: —

«Men Öz tewrat-qanunlirimni ularning zéhin-eqlige salimen, hemde ularning qelbigimu pütimen; Men ularning Xudasi bolimen, ularmu Méning xelqim bolidu. □ 11 Shundin bashlap héchkim öz yurtdishigha, yaki öz qérindishigha: — «Perwerdigarni tonughin» dep ögitishining hajiti qalmaydu; chünki ularning hemmisi, eng kichikidin chongighiche Méni bilip bolghan bolidu; ■ 12 chünki men ularning qebihlikirige rehim qilimen hemde ularning

□ 8:8 «Lékin, Xuda kona ehdini yétersiz dep qarap, Israil-largha mundaq dégen: — «Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemeti we Yehuda jemeti üçün yéngi bir ehdini emelge ashurimen» — Xuda Özi békitken kona ehdini «yétersiz körgen»liki heyran qalarliq körünidu, elwette. Yétersizlik bolsa del 7:19de körsitilgendek «Tewrat qanuni héch ishni kamaletke yetküzelmidi». «Yéngi ehde» peqetla Xudaning mukemmel heqqaniyiliqini körsetken bolupla qalmay, belki bu heqqaniyliqning insanlarning qelbigé qandaq ornitilidighanliqini körsitidu. ■ 8:8 Yer. 31:31-34. □ 8:10 «Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Israil jemeti bilen tüzidighan ehdem mana shuki...» — Yeremiya peyghemberning bu bésharitime, «shu künlerdin kéyin» dégen ibare Xuda xelqini öz yurtigha Babilondin qayturgandin kéyinki künlerni körsitidu. ■ 8:11 Yuh. 6:45,65; 1Yuh. 2:27.

gunahliri we itaetsizlikirini menggüge ésimdin chiqiriwétimen».[■]

¹³ Emdi Xudaning bu ehdini «yéngi» déyishi burunqisini «kona» dégenlikidur; emdi waqti ötken, konirighan ish bolsa uzun ötmey yoqilidu.

9

Kona ehde dewridiki ibadet

¹ Birinchi ehide munasiwetlik ibadet belgilimiliri we yer yüzige tewe bolghan bir muqeddes ibadet jayi bar idi. ² Buninggha bir ibadet chédiri tikilgenidi; uning muqeddes jay dep atalghan birinchi bölümidé chiraghdan, shire hem shire üstide retlen'gen nanlar bolatti.[■] ³ Uning ikkinchi, *yeni ichki* perdisining keynide eng muqeddes jay dep atalghan yene bir chédir bölümi bar idi.□ ⁴ Shu yerge tewe bolghan altun xushbuygah we pütünley altun bilen qaplan'ghan ehde sanduqi bar idi. Sanduqning ichide altundin yasalghan, manna sélin'ghan komzek, Harunning bix sürgen hasisi we ikki ehde *tash* taxtisi bar idi.□ ⁵ *Sanduq*

■ **8:12** Yer. 31:31-34. ■ **9:2** Mis. 26:1; 36:1; Law. 24:5.

□ **9:3** «eng muqeddes jay dep atalghan yene bir chédir bölümi» — «muqeddes jay» grék tilida «muqeddeslerning muqeddisi».

□ **9:4** «altundin yasalghan, manna sélin'ghan komzek» — «manna» Xuda chöl-bayawanda Israillargha bergen «asmandiki nan» — «Mis.» 31:16ke qaralsun. «Harunning bix sürgen hasisi» — Xuda Harunni yétekchi qilip tallighanliqini körsitish üçün, uning hasisini bixlatqanidi («Chöl.» 16-17-babni körüng. «ikki ehde tash taxtisi» — bularning üstige «on perman» yaki «on perhiz» yézalghanidi («Mis.» 31:18 we 34:28ni körüng. ■ **9:4** Mis. 25:10; 34:29; Chöl. 17:25; 1Pad. 8:9; 2Tar. 5:10.

üstidiki «kafaret texti»ning üstige shan-shereplik «kérub»lar ornitilgan bolup, qanatli bilen uni yépip turatti. Emdi bular toghruluq tepsiliy toxtilishning hazir waqti emes. □ ■

⁶ Bu nersiler mana shundaq orunlashturilghandin kéyinla, kahinlar chédirning birinchi bölümige (*yeni «muqeddes jay»gha*) herdaim kirip, ibadet xizmitini qilidu. ■ ⁷ Biraq, «*eng muqeddes jay» dep atalghan* ikkinchi bölümge peqet bash kahin yilda bir qétimla kiridu. Kahin u yerge öz gunahliri we xelqning nadanliqtin ötküzgen gunahliri üçhün atalghan *qurbanliq* qénini almay kirmeydu. ■ ⁸ Bu ishlar arqiliq Muqeddes Roh shuni körsitip bermektiki, bu birinchi ibadet chédiridiki tüzüm inawetlik bolup tursila, eng muqeddes jaygha baridighan yol

□ **9:5 «kafaret texti»** — yaki «rehimgah» yaki «rehim körsitidighan text». «Mis.» 25:22-34ni körüng. «**«kafaret texti»ning üstige shan-shereplik «kérub»lar ornitilgan bolup, qanatli bilen uni yépip turatti**» — bu ishlar toghrisida «Mis.» 25:10-22, 37:6-9ni körüng. «**emdi bular toghruluq tepsiliy toxtilishning hazir waqti emes**» — bu nersilerning hemmisi Eysa Mesih we u élip barghan nijattin «bésharet béridighan kölengge» idi. Bu ayettiki sözlerge we 8:5ke qarighanda, shuninggha ishenchimiz kamilki, hetta bu kona ibadet chédirining kichikkine tepsilatirimu «bésharetlik kölengge» yaki «simwol» idi. «Manna» uning bir misalidur. «Yh.» 6:30-35de Eysaning Özi toghruluq éytqan sözlirini körüng («Rim.» 14:4, «Kol.» 2:16-17nimu körüng). Xuda buyrusa bu ulugh we qiziq nuqtini tepsiliy tehlil qilidighan kitabchini kéyin chiqarmaqchimiz. ■ **9:5** Mis. 25:22. ■ **9:6** Chöl. 28:3. ■ **9:7** Mis. 30:10; Law. 16:2,34; Ibr. 9:25.

yenila échilmaydu. □ ■ 9 Mana bular resimdek hazirqi zamanni roshenleshtüridighan bir xil obraz, xalas. Buningdin shuni körüwélisqa boliduki, bu chédirda sunulidighan hediye we qurbanliqlar ibadet qilghuchini wijdanida pak-kamil qilalmaydu. ¹⁰ Ular peqet yémek-ichmekler we boyini sugha sélishning túrlük resmietetirige baghliq bolup, *qanun-tüzüm* tüzütülüş waqti kelgüchilik küchke ige qilin'ghan, insanlarning etlirigila baghliq bolghan belgilime-nizamlardur. ■

¹¹ Lékin Mesih bolsa kelgüsidiki karamet yaxshi ishlarni élip barghuchi bash kahin bolup, adem qoli bilen yasalmighan, bu dunyagha mensup bolmighan, téximu ulugh we téximu mukemmel ibadet chédirigha kirdi; ■ ¹² öchke yaki mozaylarning *qurbanliq* qénini emes, belki Özining *qurbanliq* qéni arqiliq U (Özila menggülük hörlük-nijatni igiligen bolup) bir yolila menggüge eng muqeddes jaygha kirdi. □ ■ ¹³ *Kona ehde dewride* öchke we buqilarning qéni hem inekning külliri napak bolghanlarning üstige sépilsé, ularni et jehetidin tazi-

□ **9:8 «bu birinchi ibadet chédiridiki tüzüm inawetlik bolup tursila»** — «birinchi ibadet chédiri» dégen söz chédirning özini, shundaqla u wekillik qilghan ibadet xizmetliri (uningda sunulghan hediye we qurbanliqlar qatarliqlar)ni körsitidu. ■ **9:8** Yuh. 14:6.

■ **9:10** Law. 11:2; Chöl. 19:7-22. ■ **9:11** Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 8:1. □ **9:12 «Özining qurbanliq qéni arqiliq U (Özila menggülük hörlük-nijatni igiligen bolup) bir yolila menggüge eng muqeddes jaygha kirdi»** — «menggülük hörlük-nijat» bolsa gunahlardan bolghan azadliq-nijatni körsitidu. Mesihning igiligini Özi üçün emes, barliq insanlar (étiqad qilghan bolsa) üçün, elwette. ■ **9:12** Ros. 20:28; Ef. 1:7; Kol. 1:14; Ibr. 10:10; 1Pét. 1:19; Weh. 1:5; 5:9

lap pak qilghan yerde, ■ 14 undaқта, menggülık Roh arqılıq özini ghubarsız qurbanlıq süpitide Xudagha atıghan Mesihning qéni wijdaninglarni ölık ishlardıń pak qılıp, bizni menggü hayat Xudagha ibadet qilishqa téximu yéteklimemdu?! □ ■

15 Shuning üçün u yéngi ehding wasitichisidur. Buning bilen (insanlarning awwalqi ehde astida sadır qilghan itaetsizlikliri üçün azadlıq bedili süpitide shundaq bir ölüm bolghaniken) Xuda teripidin chaqırılghanlar wede qilin'ghan menggülık mirasqa érisheleydu. □ ■

16 Eger wesiyet qaldurulsa, wesiyet qaldurghuchining ölüshi testiqlan'ghuche, wesiyet küchke ige bolmaydu. 17 Chünki wesiyet peqet ölümdin kéyin küchke ige bolıdu. Wesiyet qaldurghuchi hayatla bolsa, wesiyetning héchqandaq küchi bolmaydu. □ ■ 18 Shuninggha oxshash, deslepki ehdimu qan éqitilghandila, andin küchke ige bolghan. 19 Chünki Musa Tewrat qanuni boyiche herbir emrini pütün xelqge uqturghandin kéyin, mozay we öchkilerning sugha arilashturulghan

■ 9:13 Law. 16:14; Chöl. 19:4; Ibr. 10:4. □ 9:14 «undaқта, menggülık Roh arqılıq özini ghubarsız qurbanlıq süpitide Xudagha atıghan Mesih...» — «menggülık Roh» Muqeddes Roh, Xudaning menggülık Rohi. ■ 9:14 Luqa 1:74; Rim. 6:13; Gal. 1:4; 2:20; Ef. 5:2; Tit. 2:14; 1Pét. 4:2; 1Yuh. 1:7; Weh. 1:5. □ 9:15 «insanlarning awwalqi ehde astida sadır qilghan itaetsizlikliri üçün azadlıq bedili süpitide shundaq bir ölüm bolghaniken» — «shundaq bir ölüm» — Mesihning ölümi, elwette. ■ 9:15 Rim. 5:6; 1Pét. 3:18. □ 9:17 «16-17-ayet» — yaki «Chünki ehde tüzülse, ehde tüzülgüchi qurbanlıq ölüxi kérek. Ehde qurbanlıqi qilinghuchi ölse, ehde küchke ige bolıdu; qurbanlıq téhi hayatla bolsa, ehde héchqandaq küchkə ige bolmaydu». ■ 9:17 Gal. 3:15.

qénini qizil yung yipta baghlan'ghan zofa bilen qanun desturigha we pütün xelqge sépip, ulargha:

²⁰ «Mana, bu Xuda silerning emel qilishinglarga emr qilghan ehding qénidur» — dédi. □ ■

²¹ U yene oxshash yolda ibadet chédirigha we chédirdiki ibadetke munasiwetlik pütkül saymanlarning üstige qan septi. ²² Derweqe, Tewrat qanuni boyiche hemme nerse dégüdek qan bilen paklinidu; *qurbanliq* qéni tökülmigüche, gunahlar kechürüm qilinmaydu.

²³ Xosh, ershtikige teqlid qilip yasalghan bu buyumlar mushundaq *qurbanliqlar* bilen paklinishi kérek idi. Biraq ershtiki nersilerning özi bulardin ésil qurbanliqlar bilen paklinishi kérek. ²⁴ Chünki Mesih ershtiki heqiqiy ibadet jaygha teqlid qilin'ghan, adem qoli bilen yasalghan muqeddes jaygha emes, belki Xudaning huzurida bizge wekillik qilip hazir bolush üçün ershning özige kirip boldi. □

²⁵ *Yer yüzidiki* bash kahinning yilmuyil öz qénini emes, belki *qurbanliqlarning* qénini élip, eng muqeddes jaygha qayta-qayta kirip turghinidek, u qurbanliq süpitide özini qayta-qayta atash üçün kirgini yoq. ■ ²⁶ Eger shundaq qilishning zörüiyiti bolghan bolsa, dunya apiride bolghandin béri Uning qayta-qayta azab chékishige toghra kéletti.

□ **9:20** «Mana, bu Xuda silerning emel qilishinglarga emr qilghan ehding qénidur» — démek, ehde bu qan arqiliq küchke ige qilin'ghan. «Mis.» 24:5-8ni körüng. ■ **9:20** Mis. 24:8; Mat. 26:28. □ **9:24** «adem qoli bilen yasalghan muqeddes jaygha emes» — «muqeddes jay» grék tilida «muqeddes jaylar» déyilidu — «muqeddes jay» andin «eng muqeddes jay» démekchi. ■ **9:25** Mis. 30:10; Law. 16:2,34; Ibr. 9:7.

Lékin U mana zamanlarning axirida gunahni yoq qilish üçün, bir yolila Özini qurban qilishqa otturigha chiqti. ²⁷ Hemme ademning bir qétim ölüshi we ölgendin kéyin soraqqa tartilishi békitilgen'ge oxshash, ²⁸ Mesihmu nurghun kishilerning gunahlirini Öz üstige élish üçün birla qétim qurbanliq süpitide sunulghandin kéyin, Özini telpünüp kütkenlerge gunahni yoq qilghan halda nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu. □ ■

10

Mesihning bir qétimlik qurbanliqi

¹ Tewrat qanuni kelgüside élip kélinidighan güzel ishlarning öz eynini emes, belki ularning kölenggisinila süretlep bergechke, u telep qilin'ghan, yilmuyil sunulup kéliwatqan oxshash qurbanliqlar arqiliq *Xudagha* yéqinlashmaqchi bolghanlarni hergizmu mukemmel qilalmaydu. ■

□ **9:28** «Mesih... Özini telpünüp kütkenlerge gunahni yoq qilghan halda nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu» — «gunahni yoq qilghan halda» grék tilida «gunah yoq halda». Bizningche «gunah yoq halda» dégen ibare Mesihning Özining gunahsiz ikenlikini körsitish üçün déyilgen emes (chünki Uning gunahsizliqi éniq), belki Uning gunahning özini bir terep qilish ishini tügigenlikini körsitidu, dep qaraymiz. «Gunah yoq halda nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu» dégenlik toghrisidiki yene bir chüshenchisi: «(Mesihning ikkinchi qétimki kélishi) insanlarning gunahlirining bedilige qurban bolush üçün emes, belki nijat keltürüşke ikkinchi qétim ashkare bolidu» dégendek. ■ **9:28** Rim. 5:6, 8; 1Pét. 3:18. ■ **10:1** Kol. 2:17; Ibr. 8:5.

² Bolmisa, mushu qurbanliqlarning sunulushi axirlishatti, chunki ibadet qilghuchilar pak qilinip, wijdani yene öz gunahliri tüpeylidin azablanmaytti. ³ Halbuki, mushu qurbanliqlar yilmuyil öz gunahlarini özlirige eslitip turidu. ⁴ Chunki buqa we öchkilerning qeni gunahlarni hergiz élip tashliyalmaydu. ■ ⁵ Shuning üçün, U dunyagha kelgende mundaq dégen: —

«Ne qurbanliq, ne atighan ashliq hediyeieri bolsa Séning telep-arzuyung emes, Biraq Sen Men üçün bir ten teyyarlap berding; □ ■

⁶ Ne köydürme qurbanliqlar, ne gunah qurbanliqidinmu söyünmiding;

⁷ Shunga jawab berdimki — «Mana Men keldim! — Qanun desturungda Men toghruluq pütülgendek — I Xuda, iradengni emelge ashurush üçün keldim». □ ■

⁸ U yuqirida: «Ne qurbanliq, ne ashliq hediyeieri,

■ **10:4** Law. 16:14; Chöl. 19:4; Ibr. 9:13. □ **10:5** «Shuning üçün, U dunyagha kelgende mundaq dégen: —» — «U» — Mesihni körsitidu. ■ **10:5** Zeb. 40:6; Yesh. 1:11; Yer. 6:20; Am. 5:21.

□ **10:7** «...Shunga jawab berdimki — «Mana Men keldim! — qanun desturungda Men toghruluq pütülgendek — I Xuda, iradengni emelge ashurush üçün keldim»» — (5-7-ayet) «Zeb.» 40:6-8 (kona grék «Séptuagint» (LXX) terjimisidin). Bu ayetlerde Tewrattiki töt xil asasiy qurbanliq (inaqliq yaki teshekkür qurbanliqliri (rehmet qurbanliqliri), ashliq hediyeieri, köydürme we gunahni tiligüchi qurbanliqlar) tilgha élinidu. Démisekmu, Mesih bu sözlerni Özi dunyagha kélisidin 1000 yilche burun Öz Rohi arqiliq Zeburda Dawut peyghemberning aghzidin béxaret süpitide aldin'ala eytidu. ■ **10:7** Zeb. 40:7, 8

ne köydürme qurbanliqlar ne gunahni tiligüchi qurbanliqlar Séning telep-arzuyung emes, Sen ular din mu söyünmiding» (bu qurbanliqlar Tewrat qanunining telipi boyiche sunulushi kérek idi) déginidin kéyin ⁹ yene: «Séning iradengni emelge ashurush üçün keldim» dégen. Démek, *Xuda* kéyinkisini küchke ige qilish üçün, aldinqisini emeldin qalduridu. □ ¹⁰ Xudaning bu iradisi boyiche Eysa Mesihning téning bir yolila qurban qilinishi arqiliq biz gunah tin paklinip, *Xudagha* atalduq. □ ■

¹¹ Her kahin her küni ibadet xizmitide turidu, shundaqla gunahlarni hergiz saqit qilalmaydighan oxshash xildiki qurbanliqlarni *Xudagha* qayta-qayta sunidu. ¹² Biraq, bu *kahin* bolsa gunahlar üçün birla qétimliq menggü inawetlik bir qurbanliqni sun'ghandin kéyin,

□ **10:9** «Démek, *Xuda* kéyinkisini küchke ige qilish üçün, aldinqisini emeldin qalduridu» — «aldinqisi» belkim (1) yuqirida tilgha élin'ghan kona ehdige munasiwetlik qurbanliqlarni yaki (2) kona ehding özi ni körsitidu; «kéyinkisi» (yaki «ikkinchisi») bolsa (3) Eysa Mesihning birdinbir qurbanliqi yaki (4) 9-ayette körsitilgen «Xudaning iradisini emelge ashurush» ni körsitidu. Bizningche (1) we (4) aldi-keyni ayetlerge muwapiqtur. Yéngi ehding tüp meqsiti we axirqi netijisi «Xudaning iradisige emel qilish» din ibarettur. Bu irade Mesihning bizni gunah din qutquzidighan qurbanliq ölümini öz ichige alidu, elwette. Démek, bu bashqa-bashqa köz qarashlar arisidiki perqler anqe chong emes. □ **10:10** «Eysa Mesihning téning bir yolila qurban qilinishi arqiliq biz gunah tin paklinip, *Xudagha* atalduq» — «gunah tin paklinip, *Xudagha* atalduq» grék tilida birla söz bilen ipadilinidu: «muqeddesleshtürüldüq» yaki «pak-muqeddes qilindüq». Injil boyiche «muqeddes» dégen sözning ikki mezmuni bar: (1) gunah din paklan'ghan; (2) *Xudagha* alahide atalghan. ■ **10:10** Ibr. 9:12.

Xudaning ong yénida olturdi; □ ■ 13 U shu yerde «düşmenliri Öz ayighi astida textiper qilin'ghuche» kütidu. □ 14 U mushu birla qurbanliq bilen Xudagha atap pak-muqeddes qilin'ghanlarni menggüge mukemmel qildi.

15 *Muqeddes yazmilarda pütülgendek*, Muqeddes Rohmu bu heqte bizge guwahliq béridu. Chünki U awwal: —

16 «U künlerdin kéyin, Méning ular bilen tüzidighan ehdem mana shuki, deydu Perwerdigar;

Men Öz tewrat-qanunlirimni ularning zéhin-eqligimu salimen,

Hemde ularning qelbigimu pütimen» dégendin kéyin, U yene: —■

17 «Ularning gunahliri we itaetsizlikirini menggüge ésimdin chiqiriwétimen» — dégen.□ ■

18 Emdi shu yolda gunahlar kechürüm qilin'ghaniken, gunahlar üçün qurbanliq qilishning hajitimu qalmaydu.

Emdi Xudagha yéqinlashayli!

□ **10:12** «Biraq, **bu kahin bolsa gunahlar üçün birla qétimliq menggü inawetlik bir qurbanliqni sun'ghandin kéyin, Xudaning ong yénida olturdi**» — oqurmenlerge ayan boliduki, kona ehde dewride kahinlarning xizmitining ayighi yoq idi, shuning bilen daim «**turatti**» (öre turatti, ibadet chédirida orunduq yoq idi). Lékin Eysa biz üçün özini birla qurbanliq sun'ghandin kéyin «**olturdi**». ■ **10:12** Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ef. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 1:13. □ **10:13** «U shu yerde «düşmenliri Öz ayighi astida textiper qilin'ghuche» kütidu» — 2:13 we «Zeb.»

110ni körüng. ■ **10:16** Yer. 31:31-34; Rim. 11:27; Ibr. 8:8.

□ **10:17** «...Ularning gunahliri we itaetsizlikirini menggüge ésimdin chiqiriwétimen» — (16-17-ayet) «Yer.» 31:31-34. ■ **10:17** Yer. 31:33,34.

19 Shuning uchün, ey qérindashlar, Eysaning qéni arqiliq eng muqeddes jaygha kirishke jür'ätlik bolup, ■ 20 (U bizge échip bergen, ibadetxanining perdisidin (yeni, Uning et-ténidin) ötidighan shu yipyéngi, hayatliq yoli bilen) 21 shundaqla Xudaning ailisini bashquridighan bizning ulugh kahinimiz bolghanliqi bilen, □ 22 dillirimiz wijdandiki bulghunushlardin sépilish bilen paklan'ghan we bedinimiz sap su bilen yuyulghandek tazilan'ghan halda étiqadning toluq jezm-xatirjemliki we semimiy qelb bilen Xudagha yéqinlashayli! □ ■ 23 Emdi étirap qilghan ümidimizde tewrenmey ching turayli (chünki wede Bergüchi bolsa sözide turghuchidur) 24 we méhir-muhebbet körsitish we güzel ish qilishqa bir-birimizni qandaq qozghash we righbetlendürüşni oylayli. 25 Beziler adet qiliwalghandek, jamaette jem bolushtin bash tartmayli, belki bir-birimizni jékilep-ilhamlandurayli; bolupmu shu künining

■ **10:19** Yuh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Ef. 2:13; 3:12. □ **10:21** «shundaqla Xudaning ailisini bashquridighan bizning ulugh kahinimiz bolghanliqi bilen, ...» — «Xudaning ailisi» étiqadchi jamaetni körsitidu. □ **10:22** «dillirimiz wijdandiki bulghunushlardin sépilish bilen paklan'ghan» — mushu sözler yéngi ehde astidiki étiqadchilarning ehwali bilen kona ehde astidikilerning ehwalining sélishurmisini közde tutidu — kona ehde astidikiler kahin teripidin qurbanliq qanliri sépilishi arqiliq «gunahliri yépilghan» yaki «kafaret qilin'ghan». Emdi yéngi ehde astidikilerning dilliri Eysaning qurbanliq qéni sépilish bilen, wijdanida héchqandaq bulghinishlar qalmaydu. «bedinimiz sap su bilen yuyulghandek tazilan'ghan halda étiqadning toluq jezm-xatirjemliki we semimiy qelb bilen Xudagha yéqinlashayli!» — mushu ibariler toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **10:22** Ez. 36:25.

yéqinlashqanliqini bayqighininglarda, téximu shundaq qilayli. □

²⁶ Heqiqetni tonushqa nésip bolghandin kéyin, yenila qesten gunah ötküzüwersek, u chaghda gunahlar üçün sunulidighan bashqa bir qurbanliq bolmas, ■ ²⁷ belki bizge qalidighini peqet soraq, shundaqla Xuda bilen qarshilishidighanlarni yep tügitishke teyyar turidighan yalqunluq otni qorqunch ichide kütüşla, xalas. □

²⁸ Emdi Musagha chüshürülgen Tewrat qanunini közge ilmighan herqandaq kishi ikki yaki üç guwahchining ispati bolsa, kengchilik qilinmayla öltürületti. ■ ²⁹ Undaqla, bir kishi Xudaning Oghlini depsende qilsa, Xudaning ehdisining qénigha, yeni özini pak qilghan qan'gha napak dep qarisa, shepqet qilghuchi Rohni haqaret qilsa, buningdin téximu éghir jazagha layiq hésablinidu, dep oyli-mamsiler?

³⁰ Chünki *Tewratta* «Intiqam Méningkidur, kishining qilmishlrini öz béshigha özüm yandurimen, deydu Perwerdigar» we «Perwerdigar Öz xelqini soraqqa

□ **10:25** «bolupmu **shu künining yéqinlashqanliqini bayqighininglarda, téximu shundaq qilayli**» — «shu kün» Mesihning bu dunyagha qaytip kélidighan künini körsitidu, elwette. Injilni yazghuchilarning neziride peqet bir kün, yeni «shu kün»la közde tutulidu. Grék tilida 19-25-ayetler birla jümle bilen ipadilididu.

■ **10:26** Chöl. 15:30; Mat. 12:31; Ibr. 6:4; 2Pét. 2:20; 1Yuh. 5:16.

□ **10:27** «belki **bizge qalidighini peqet soraq, shundaqla Xuda bilen qarshilishidighanlarni yep tügitishke teyyar turidighan yalqunluq otni qorqunch ichide kütüşla, xalas**» — bu muhim ayet üstide yene «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **10:28** Chöl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1.

tartidu» dégüchini bilimiz. □ ■ ³¹ Menggü hayat Xudaning qollirigha chüshüp jazalinish neqeder dehshetlik ish-he!

³² Emdi siler yorutulushtin kéyin, azab-oqubetlik, qattiq küreshlerge berdashliq bergen ashu burunqi künlerni ésinglarda tutunglar. □ ³³ Bezi waqitlarda reswa qilinip haqaretlesh we xarlinishlarga uchridinglar we bezi waqitlarda mushundaq muamililerge uchrihanlarga derddash boldunglar. ³⁴ Chünki siler hem mehbuslarning derdige ortaq boldunglar hem mal-mülkünglar bulan'ghandimu, kelgüside téximu ésil hem yoqap ketmeydighan baqiy teelluqatqa ige bolidighanliqinglarni bilgechke, xushalliq bilen bu ishni qobul qildinglar. □ ■ ³⁵ Shuning üçün, jasaritinglarni yoqatmanglar, uningdin intayin zor in'am bolidu.

³⁶ Chünki Xudaning iradisige emel qilip, Uning wede qilghinigha muyesser bolush üçün, sewr-chidam qilishinglarga toghra kélidu. ■ ³⁷ Chünki

□ **10:30** «Intiqam Méningkidur, kishining qilmishlirini öz béshigha özüm yandurimen, deydu Perwerdigar» ... «Perwerdigar Öz xelqini soraqqa tartidu» — bu sözler «Qan.» 32:35 we 36din élin'ghan. ■ **10:30** Qan. 32:35, 36; Rim. 12:19.

□ **10:32** «Emdi siler yorutulushtin kéyin, azab-oqubetlik, qattiq küreshlerge berdashliq bergen ashu burunqi künlerni ésinglarda tutunglar» — mushu azab-oqubet chékishi étiqadta ching türghanliqi tüpeylidin, elwette. □ **10:34** «chünki siler hem mehbuslarning derdige ortaq boldunglar» — bu mehbuslar étiqad üçün zindanda yatqan. «hem mal-mülkünglar bulan'ghandimu,... xushalliq bilen bu ishni qobul qildinglar» — «mal-mülkünglar bulan'ghanda» — mushu ishning tarixiy tepsilatliiri toghruluq «qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ **10:34** Mat. 5:12; Ros. 21:33. ■ **10:36** Luqa 21:19.

muqaddes yazmilarda Xuda mundaq dégen: —

«Peqet azghine waqittin kéyinla»,

«Kelgüchi derweqe yétip kélidu,

U kéchikmeydu. □ ■

³⁸ Biraq heqqaniy bolghuchi étiqad bilen yashaydu;

Lékin u keynige chékinse,

Jénim uningdin söyünmeydu». □ ■ ³⁹ Halbuki, biz

bolsaq keynige chékinip halak bolidighanlardin

emes, belki étiqad bilen öz jénimizni igiligen-

lerdindurmiz. □

11

Étiqad-ishench — ötkenki guwahchilar

¹ Étiqad bolsa ümid qilghan ishlarning réallıqtiki ipadisi we körünmeydighan shey'ılerning delilidur. □ ² Chünki burunqi mötiwerlirimiz

□ **10:37** «Peqet azghine waqittin kéyinla»... **Kelgüchi derweqe yétip kélidu, U kéchikmeydu** — «Yesh.» 26:20, «Hab.» 2:3. ■ **10:37**

Hab. 2:2-3; Hag. 2:7; 1Pét. 1:6; 5:10. □

□ **10:38** «Biraq heqqaniy bolghuchi étiqad bilen yashaydu» — bezi kona köchürmilerde:

«Méning heqqaniy adimim étiqad bilen yashaydu» déyilidu. «Biraq

heqqaniy bolghuchi étiqad bilen yashaydu; lékin u keynige

chékinse, jénim uningdin söyünmeydu» — «Hab.» 2:4. ■ **10:38**

Hab. 2:4; Rim. 1:17; Gal. 3:11. □

□ **10:39** «... **Biz bolsaq keynige chékinip halak bolidighanlardin emes, belki étiqad bilen öz jénimizni igiligenlerdindurmiz**» — mushu ayette «jan» jismaniy terep emes, belki rohiy tereptiki hayatni körsitidu. □

□ **11:1** «**Étiqad**

bolsa ümid qilghan ishlarning réallıqtiki ipadisi» — yaki «étiqad

bolsa ümid qilghan ishlarning mutleq xatirjemliki». Démisekmu,

Injilda «ümid» daim dégüdek müjmel bir arzu emes, belki Xudaning

wedilirige ching baghlan'ghan ishtur.

qedimde mana shu étiqad bilen *Xudadin kelgen* yaxshi guwahliqni alghan. □

³ Biz étiqad arqiliq kainatning Xudaning söz-kalami bilen ornitilghanliqini, shundaqla biz körüwatqan mewjudatlarning körgili bolidighan shey'ilerdin chiqqan emeslikini chüshineleyimiz. □ ■

⁴ Étiqadi bolghachqa Habil Qabilningkidinmu ewzel bir qurbanliqni Xudagha atighan; étiqadi bolghachqa Xuda uning atighanlirini teriplep, uninggha heqqaniy dep guwahliq berdi. Gerche ölgen bolsimu, étiqadi bilen u yenila bizge gep qilmaqta. ■

⁵ Étiqadi bolghachqa, Hanox ölümni körmeyle *ershke* kötürüldi; Xuda uni kötürüp élip ketkechke, u yer yüzide héch tépilmidi. Sewebi u élip kétishtin ilgiri, Xudani xursen qilghan adem dep teriplen'genidi. ■ ⁶ Emdilikte étiqad bolmay turup, Xudani xursen qilish mumkin emes; chünki Xudaning aldigha baridighan kishi Uning barliqigha, shundaqla Uning Özini izdigenlerge ejrini qayturghuchi ikenlikige ishinishi kérek.

⁷ Étiqadi bolghachqa, Nuh téxi körülüp baqmighan weqeler heqqide Xuda teripidin agahlandurul-

□ **11:2** «Chünki **burunqi mötiwerlirimiz qedimde mana shu étiqad bilen Xudadin kelgen yaxshi guwahliqni alghan**» — «burunqi mötiwerlirimiz» dégenlik grék tilida «aqsqaqallirimiz». Démeq, ibraniylarning ata-bowiliri arisida étiqad teripide ülgiler we yol bashlighuchi bolghanlar. □ **11:3** «Biz étiqad **arqiliq kainatning Xudaning söz-kalami bilen ornitilghanliqini ... chüshineleyimiz**» — yaki «biz étiqad arqiliq dewr-zamanlarning Xudaning söz-kalami bilen ornitilghanliqini ... chüshineleyimiz». ■ **11:3** Yar. 1:1; Zeb. 33:6; Yuh. 1:10; Rim. 4:17; Ef. 3:9; Kol. 1:16. ■ **11:4** Yar. 4:4; Mat. 23:35. ■ **11:5** Yar. 5:22,24.

ghanda, ixlasmenlik qorqunchi bilan ailisidikilerni qutquzush üçhün yoghan bir kéme yasidi; hemde étiqadi arqiliq shundaq qilip pütkül dunyadikilerning gunahliri üstidin höküm chiqardi, shundaqla étiqadtin bolghan heqqaniyliqqa mirasxor boldi. □ ■

8 Étiqadi bolghachqa, Xuda Ibrahimni uninggha miras süpitide bermekchi bolghan zémín'gha bérishqa chaqirghanda, u itaet qildi; u qeyerge baridighanliqini bilmey turup yolgha chiqti. ■

9 Étiqadi bolghachqa u wede qilin'ghan zéminda, xuddi yaqa yurtta turghandek musapir bolup chédirlarni makan qilip yashidi. Xudaning uninggha qilghan wedisining ortaql mirasxorliri bolghan Ishaq we Yaquplarmu uning bilen birge shuninggha oxshash yashidi. 10 Ibrahimning shundaq qilishidiki seweb, u ulliri musthekem bolghan sheherni kütkenidi; sheherning layihiligüchi hem qurghuchisi Xuda Özidur.

11 Étiqadi bolghachqa Sarah gerche yashinip qalghan, tughut yéshidin ötken bolsimu, hamilidar bolush iqtidarigha ige boldi; chünki u wede qilghan

□ **11:7** «Étiqadi bolghachqa, Nuh . . . ailisidikilerni qutquzush üçhün yoghan bir kéme yasidi» — «yoghan kéme» grék tilida «sanduq» dégen söz bilen ipadilinidu. Chünki kéme sanduq sheklide idi («Yar.» 6-7-babni körüng). ■ **11:7** Yar. 6:13. ■ **11:8** Yar. 12:4.

Xudani ishenchlik dep qaraytti. □ ■ 12 Buning bilen birla ademdin, yeni ölgen ademdek bolup qalghan bir ademdin asmandiki yultuzlardek köp, déngiz sahilidiki qumdek sansiz ewladlar barliqqa keldi.■

13 Bu kishilerning hemmisi Xudaning wede qilghanlirigha muyesser bolmay turupla étiqadi bolghan halda alemdin ötti. Biraq ular hayat waqtida bularning kelgüsida emelge ashurulidighanliqini yiraqtin körüp, quchaq échip xursenlik bilen kütken we özlirini yer yüzide musapir we yoluchi dep ashkare éytqanidi. ■ 14 Bu bundaq sözlerni qilghan kishilerning bir wetenni teshna bolup izdewatqanliqini éniq ipadileydu.

15 Derweqe, ular öz yurtini séghin'ghan bolsa, qaytip kétish pursiti chiqqan bolatti. 16 Lékin ular uningdinmu ewzel, yeni ershtiki bir makanni telpünüp izdimekte. Shuning üçün, Xudaning özlirining Xudasi dep atilishidin nomus qilmaydu; chünki mana, U ular üçün bir sheher hazirlighan.■

□ 11:11 «Étiqadi **bolghachqa Sarah gerche yashinip qalghan, tughut yéshidin ötkén bolsimu, hamilidar bolush iqtidarigha ige boldi; chünki u wede qilghan Xudani ishenchlik dep qaraytti**» — bezi terjimiliride bu jümlide közde tutulghan étiqad igisi Sarah emes, belki Ibrahim dep qarilidu. Birnechche seweblerdin (jümlidin bala tughushta küch, yeni hamilidar bolush iqtidari kérek bolghini er kishi emes, belki ayal kishi bolghanliqidin!), körsitilgen étiqadchini Sarah dep qaraymiz. U Xudaning sözidin gumanlan'ghandin kéyin, eyiblen'gen bolup andin ching étiqadta turghan bolushi mumkin («Yar.» 18:1-15ni körüng). ■ 11:11 Yar. 17:19; 21:2; Luqa 1:36. ■ 11:12 Yar. 15:5; 22:17; Rim. 4:18.

■ 11:13 Yar. 23:4; 47:9; Yuh. 8:53. ■ 11:16 Mis. 3:6; Mat. 22:32; Ros. 7:32.

17-18 Ibrahım Xuda teripidin sinalghinida, étiqadi bolghachqa oghli Ishaqni qurbanlıq süpitide Xudagha atidi; gerche u Xudaning wedilirini, jümlidin «Séning namingni dawamlashturidighan nesling bolsa Ishaqtin kélip chiqidu» déginini tapshuruwalghan bolsimu, u yenila birdinbir oghlini qurban qilishqa teyyar turdi. ■

19 Chünki u hetta Ishaq ölgen teqdirdimu, Xudaning uni tirildürüşke qadir ikenlikige ishendi. Mundaqche éytqanda, Ishaqni ölümdin tirildürülgenek qaytidin tapshuruwaldi.

20 Étiqadi bolghachqa, Ishaq oghulliri Yaqup bilen Esawning kelgüsi ishlirigha xeyrlik tilep dua qildi. ■

21 Étiqadi bolghachqa, Yaqup alemdin ötüsh aldida Yüsüpning ikki oghlining herbiri üçün xeyrlik dua qilip, hasisigha tayinip turup Xudagha sejde qildi. □ ■ 22 Étiqadi bolghachqa, Yüsüp sekretqa chüshüp qalghanda, beni Israilning Misirdin chiqip kétédighanliqini tilgha aldi hemde özining ustixanliri toghruluqmu emr qildi. □ ■

■ **11:17-18** Yar. 22:10; Yar. 21:12; Rim. 9:7; Gal. 3:29.

■ **11:20** Yar. 27:28,39.

□ **11:21** «Étiqadi bolghachqa,

Yaqup alemdin ötüsh aldida Yüsüpning ikki oghlining herbiri üçün xeyrlik dua qilip, hasisigha tayinip turup Xudagha sejde qildi — «Yar.» 47:31 (grék tilidiki «Septuagint» (LXX) dégen terjimisi)ni körüng. ■ **11:21** Yar. 47:31; 48:15. □ **11:22**

«Étiqadi bolghachqa, Yüsüp sekretqa chüshüp qalghanda, beni Israilning Misirdin chiqip kétédighanliqini tilgha aldi hemde özining ustixanliri toghruluqmu emr qildi» — Yüsüpning emri bolsa «Siler Misirdin chiqqınlarda méning ustixanlirimni élip kéténglar» dégenlik idi. «Yar.» 50:24 we «Mis.» 18:19ni körüng.

■ **11:22** Yar. 50:24.

23 Étiqadi bolghachqa, Musa tughulghanda, uning ata-anisi uni uch ay yoshurdi; chunki ular Musaning yeqimliq bir bala ikenlikini kordi, padishahning permanidinmu qorqmidi. □ ■

24 Étiqadi bolghachqa, Musa chong bolup ulugh zat bolghandin keyin, «Pirewning qizining oghli» dégen ataqta turiwérishni ret qilip, 25 gunah ichidiki lezzetlerdin waqitliq behrimen bolushning ornigha, Xudaning xelqi bilen bille azab chékishni ewzel kordi. ■ 26 U Mesihke qaritilghan haqaretke uchrashni Misirning xezinisidiki bayliqlargha ige bolushtinmu ewzel bildi. Chunki kozlirini *ershtiki* in'amgha tikiwatatti. □ 27 Étiqadi bolghachqa, u padishahning ghezipidinmu qorqmay Misirdin chiqip ketti. *Japa-musheqqetke* chididi, chunki Kozge Korunmiguchi uning kozige korunup turghandek idi. 28 Étiqadi bolghachqa, u «tunji oghlining jénini alghuchi» *perishtining Israillargha* tegmesliki uchun *tunji* «ötüp kétish» héytini ötküzüp, shuninggha munasiwetlik qanni

□ **11:23** «Étiqadi **bolghachqa, Musa tughulghanda, uning ata-anisi uni uch ay yoshurdi; chunki ular Musaning yeqimliq bir bala ikenlikini kordi, padishahning permanidinmu qorqmidi**» — «yeqimliq bir bala» bu söz choqum Musaning bir alahidilikini, uning Xudagha yaqidighanliqini kórsetse kérek («Ros.» 7:20nimu kórüng). ■ **11:23** Mis. 2:2; Ros. 7:20.

■ **11:25** Zeb. 84:10 □ **11:26** «U (Musa) Mesihke qaritilghan haqaretke uchrashni Misirning xezinisidiki bayliqlargha ige bolushtinmu ewzel bildi...» — «Mesihke qaritilghan haqaret» dégen söz belkim Mesihning herdaim (hetta dunyagha kélishidin ilgiri) Öz xelqi bilen bir ikenlikini kórsitidu. Bu ajayib ibare toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

buyrulghini boyiche sépip-sürkidi. □ ■

29 Étiqadi bolghachqa, *Israillar* Qizil déngizdin xuddi quruqluqta mangghandek méngip ötti. Bi-raq *ularni qoghlap kelgen* Misirliqlar ötmekchi bolghanda sugha gherq boldi. ■

30 Étiqadi bolghachqa, xelq yette kün Yérixo shehirining sépilini aylan'ghandin kéyin sépil örüldi. □ ■

31 Étiqadi bolghachqa, pahishe ayal Rahab Israil charlighuchilirini dostlarচে kütüwalghachqa, itaetsizler *bolghan öz shehiridikiler* bilen birlikte halak bolmide. ■

32 Men yene némishqa sözlep olturay? Gidéon, Baraq, Shimshon, Yeftah, Dawut, Samuil we qalghan bashqa peyghemberler toghrisida éytip kelsem waqit yetmeydu. ■ 33 Ular étiqadi bilen ellerning üstidin ghalib keldi, adalet yürüzdi, *Xuda* wede qilghanlarga érishti, shirlarning

□ **11:28** «Étiqadi **bolghachqa**, u «**tunji oghlining jénini alghuchi**» **perishtining Israillargha tegmesliki üçün tunji «ötüp kétish» héytini ötküzüp, shuningha munasiwetlik qanni buyrulghini boyiche sépip-sürkidi**» — bu weqelerni chüshinish üçün «Mis.» 12-babqa qaralsun. ■ **11:28** Mis. 12:21. ■ **11:29** Mis. 14:22. □ **11:30** «Étiqadi **bolghachqa**, **xelq yette kün Yérixo shehirining sépilini aylan'ghandin kéyin sépil örüldi**» — Yérixo shehiri Israillar Misirdiki qulluqtin qutulup, Xuda bérishke wede qilghan Qanaan zéminida jeng qilmayla igiligen tunji sheher. «Yeshua» 6-babni körüng. ■ **11:30** Ye. 6:20. ■ **11:31** Ye. 2:1; 6:23; Yaq. 2:25. ■ **11:32** Hak. 4:6; 6:11; 11:1; 12:7; 13:24; 1Sam. 17:45; 1Sam. 12:2.

aghzilirini étip qoydi, □ ■ 34 dehshetlik otning yalqunini öchürdi, qilichning tighidin qéchip qutuldi, ajizliqtin kücheydi, jenglerde baturluq körsetti, yat ellerning qoshunlirini téri-pireng qildi. □ ■ 35 *Étiqadi bolghachqa*, ayallar ölgen uruq-tughqanlirini ölümdin tirildürgüzüp qayturuwaldi; biraq bashqilar kelgüside téximu yaxshi halda ölümdin tirileyli dep, qutulush yolini ret qilip qiyinilishqa berdashliq berdi. ■ 36 Yene beziler sinilip xar-mesxirilerge uchrup qamchilandi, beziler hetta kishenlinip zindan'gha tashlandi; □ ■ 37 ular chalma-késesek qilip öltürüldi, here bilen herilini parchilandi, sinaqlarni béshidin ötküzdi, qilichlinip öltürüldi; ular qoy-öchke térilirini yépincha qilghan halda sersan bolup

□ **11:33** «Ular étiqadi bilen ellerning üstidin ghalib keldi, adalet yürügüzi...» — «adalet yürügüzi» belkim Dawuttek adilliq bilen yurt sorashlirini, yaki Ayuptek bashqilarning derdige yétishni (mesilen, «Ayup» 29:12-17, 31-babni körüng) körsitidu. «ular étiqadi bilen ... Xuda wede qilghanlarga érishti, shirlarning aghzilirini étip qoydi...» — bir qétim Daniyal peyghember shir uwisigha tashlan'ghan, biraq u Xudagha bolghan étiqadi wejidin shirlardin qutulup qalghan. «Dan.» 6-babni körüng. ■ **11:33** Hak. 14:6; 1Sam. 17:34; Dan. 6:23. □ **11:34** «dehshetlik otning yalqunini öchürdi,...» — mesilen, «Dan.» 3-babni körüng. ■ **11:34** 1Sam. 20:1; 1Pad. 19:3; 2Pad. 6:16; Ayup 42:10; Zeb. 66:12; Yesh. 38:21; Yo. 3:10 ■ **11:35** 1Pad. 17:23; 2Pad. 4:36; Ros. 22:25. □ **11:36** «Yene beziler sinilip xar-mesxirilerge uchrup qamchilandi, beziler hetta kishenlinip zindan'gha tashlandi» — Tewratna mushundaq misallar nurghun. 35-ayette körsitilgen azablar we ushbu babta bezi bashqa ishlar «Makabbiylar» dégen tarixiy kitab (1-, 2- we 4-tom)da xatirilinidu. Bu kitab Tewratning bir qismi bolmisimu, tarixshunaslar teripidin asasen ishenchlik dep qarilidu. ■ **11:36** Yer. 20:2.

yürdi, namratliqta yashidi, qiyin-qistaqqa uchridi, xorlandi □ ■³⁸ (ular bu dunyagha zaye ketkenidi), chöllerde, taghlarda, öngkürlerde we gemilerde sergerdan bolup yürdi.

³⁹ Bularning hemmisi étiqadi bilen Xudaning Öz guwahi bilen teriplen'gen bolsimu, Xudaning wede qilghinigha eyni boyiche érishkini yoq. □

⁴⁰ Emdilikte Xuda bizler üçün téximu ewzel bir nishan-meqsetni békitken bolup, ular bizsiz kamaletke yetküzülmeydu. □

12

Xuda Öz perzentlirini terbiyileydu

¹⁻² Emdi etirapimizda guwahchilar shunche chong buluttek bizni oruwalgachqa, herxil éghir yük hem bizge asanla chirmishiwalidighan gunahni chörüp tashlap, aldimizgha qoyulghan yügürüş yolini chidamliq bilen bésip yügüreyli; buningda közimizni étiqadimizning Yol

□ **11:37** «...here **bilen herilinip parchilandi...**» — Yehudiy xelqining bezi tarixliri boyiche Manasseh padishah Yeshaya peyghemberni shundaq qilghan. Tewrat özide mushu tarix xatirilenmigen. ■ **11:37** 1Pad. 21:13; 2Pad. 1:8; Mat. 3:4.

□ **11:39** «Bularning **hemmisi étiqadi bilen Xudaning öz guwahi bilen teriplen'gen bolsimu, Xudaning wede qilghinigha eyni boyiche érishkini yoq**» — «érishkini yoq» dégenlik yer yüzide tirik waqtida érishmigen, démekchi. Tirilgende pütünley bashqiche bolidu, elwette! □ **11:40** «Emdilikte **Xuda bizler üçün téximu ewzel bir nishan-meqsetni békitken bolup, ular bizsiz kamaletke yetküzülmeydu**» — démek, ular bizni kütüshi kérek, yéngi ehdidin behrimen bolghan étiqadchi bizler bilen teng kamaletke yetküzüldü.

Bashlighuchisi we Takamullashturghuchisi bolghan Eysagha tikeyli. U Özini kütken xushalliq üçhün kréstitiki azabqa berdashliq berdi hem uningda bolghan haqaretke pisent qilmidi. Shuning bilen U Xudaning textining ong teripide olturghuzuldi. □ ■

³ Könglünglerning hérip sowup ketmesliki üçhün, gunahkarlarning shunche qattiq xorlashlirigha berdashliq Bergüchini köngül qoyup oylanglar.

⁴ Gunahqa qarshi küreshlerde téxi qan aqquzush derijisige bérip yetmidinglar. ■ ⁵ Xudaning silerge Öz perzentlirim dep jékileydighan *muqeddes yazmi-lardiki* munu sözlirini untudunglar: —

«I oghlum, Perwerdigarning terbiyisige sel qarima,

Eyiblen'giningde könglüng sowup ketmisun, ■

⁶ Chünki Perwerdigar söyginige terbiye béridu,

Méning oghlum dep qobul qilghanlarning hem-

□ **12:1-2** «Emdi etirapimizda guwahchilar shunche chong buluttek bizni oruwalghachqa,... » — «guwahchilar» ikki tereptiki söz bolushi mumkin: (1) Yuqiriqi 11-babta tilgha élin'ghan kishiler bizge étiqad bilen yashashning néme ikenlikini körsitip «guwahliq bergenliki»ni hem (2) «étiqadning beygisi»de yügürginimizde bularning ershtin bizge guwahchilardek qarap turuwatqanliqini körsitidu. «Bulut» qiziq gep — «Dan.» 7:13, «Mat.» 24:30, 26:46, «1Tés.» 4:17, «Weh.» 1:7ni körüng. ■ **12:1-2** Rim. 6:4; 12:12; 1Kor. 9:24; Ef. 4:22; Kol. 3:8; Ibr. 10:36; 1Pét. 2:1, 2; Luqa 24:26; Fil. 2:8-11; Ibr. 1:3; 8:1; 1Pét. 1:11. ■ **12:4** 1Kor. 10:13. ■ **12:5** Ayup 5:17; Pend. 3:11-12; Weh. 3:19.

misini derrileydu». □ ■

⁷ Azab chekkininglarni Xudaning terbiyisi dep bilip, uninggha berdashliq béringlar. Chünki silerning terbiye élishinglarning özi Xudaning silerni oghlum dep muamile qilghanliqini körsitidu. Qaysi perzent atisi teripidin terbiyilenmeydu? ⁸ Emdi *Xudaning* terbiyilishide herbir perzentining öz ülüshi bar; lékin bu ish silerde kem bolsa heqiqiy oghulliridin emes, belki haramdin bolghan perzenti bolup chiqisiler.

⁹ Uning üstige hemmimizning özimizge terbiye bergen et jehettiki atilirimiz bar, biz ularnimu hörmetlep kelduq. Shundaq iken, rohlarning atisigha téximu itaet qilmamduq? Shundaqta hayatimiz yashnimamdu?

¹⁰ Et jehettiki atilirimiz berheq peqet özi muwapıq körgen yol boyiche azghine waqıt bizni terbiyilgen. Lékin U bolsa bizge paydiliq bolsun dep, pak-muqeddeslikidin muyesser bolushimiz üçün terbiyileydu. ¹¹ Emdi qattiq terbiye bérilgen waqtida ademni xush qilmaydu, eksiche ademni qayghugha chömdüridu; biraq buning bilen tüzgelgenlerge u kéyin heqqaniyliqtin chiqqan tinch-xatirjemlikning méwisini béridu.

¹² Shuning üçün, «Télip sanggilighan qolunglarni,

□ **12:6** «I oghlum, Perwerdigarning terbiyisige sel qarima, eyiblen'gingingde könglüng sowup ketmisun, chünki Perwerdigar söyginge terbiye béridu, Méning oghlum dep qobul qilghanlarning hemmisini derrileydu» — «Pend.» 3:11-12 .

■ **12:6** Pend. 3:11,12

zeipliship ketken tizinglarni ruslanglar» □ ■ 13 we «aqsaq»larning pükülüp qalmay, belki shipa tépishi üçhün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar.□

Xudaning qorqunchida yashanglar

14 Barliq kishiler bilen inaq ötüşke we pakmuqeddes yashashqa intilinglar; muqeddes bolmighan kishi hergiz Rebni körelmeydu. ■

15 Oyghaq turunglarki, héchkim Xudaning méhirshep qitidin mehrum qalmisun; aranglarda silerge ish tapquzup silerni köydüridighan, shundaqla köp ademlerni bulghap napak bolushqa seweb bolidighan birer öch-adawet yiltizi ünmisun. ■

16 Aranglarda héchbir buzuqluq qilghuchi yaki özining tunji oghulluq hoquqini bir wax tamaqqa sétiwetken Esawdek ixllassiz kishi bolmisun.

□ ■ 17 Chünki silerge melumki, Esaw kéyin *atisining* xeyrlik duasini élishni oylichan bolsimu, shundaqla uninggha intilip köz yashlirini éqitip yalwurgan bolsimu, u *bu ishlarni ornigha*

□ 12:12 «... «Télip sanggilighan qolunglarni, zeipliship ketken tizinglarni ruslanglar»» — yaki «...«télip sanggilighan qolunglarni, zeipliship ketken tizinglarni kücheytinglar»» («Yesh.» 35:3din neqil keltürülgen). ■ 12:12 Yesh. 35:3. □ 12:13

«... «aqsaq»larning pükülüp qalmay, belki shipa tépishi üçhün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar» — «aqsaq»lar belkim étiqadi ajizlarni körsitidu. ■ 12:14 Rim. 12:18; 2Tim. 2:22.

■ 12:15 Qan. 29:17; Ros. 17:13; 2Kor. 6:1; Gal. 5:12.

□ 12:16 «...Özining tunji oghulluq hoquqini bir wax tamaqqa sétiwetken Esawdek ixllassiz kishi bolmisun» — «Yar.» 25:29-34.

■ 12:16 Yar. 25:33; Ef. 5:3; Kol. 3:5; 1Tés. 4:3.

keltüridighan towa qilish yolini tapalmay, ret qilindi. □ ■

Sinay téghi — Israillar Tewrat qanunini qobul qilghan tagh — we Zion téghi, yeni ershtiki Yérusalém

¹⁸ Chünki siler qol bilen tutqili bolidighan, yalqunlap ot yénip turuwatqan hemde sürlük bulut, qarangghuluq we qara quyun qaplighan ashu taghqa kelmidinglar — □ ■

¹⁹ (u jayda kanay sadasi bilen sözligen awaz yetküzülgende, bularni anglighanlar: «Bizge yene söz qilinmisun!» dep *Xudagha yalwurushti*; □ ■

²⁰ chünki ular qilin'ghan emrni kötürelmidi. «Éger bu taghqa hetta birer haywanning ayighi tegsimu,

□ **12:17** «...u (Esaw) bu ishlarni ornigha keltüridighan towa qilish yolini tapalmay...» — bashqa birxil terjimisi «u (Esaw) öz gunahidin towa qilish yolini tapalmay...». «Towa qilish» grék tilida «uni» bilen ipadilini. Bezi terjimanlar bu «uni» dégeni «gunahidin towa qilish»ni körsitidu, dep qaraydu. Lékin «Yar.» 27:1-40ke qarighanda, uning izdigini eslidiki telwilikidin towa qilish emes, belki peqet pushayman bilen atisining xeyrlik duasila idi. Shuning üçün mushu yerde «towa qilish»ning menisi: — (1) atisining qararini, yaki (2) Xudaning iradisini özgertishni bildüridu (oqurmenlerge ayanki, «towa qilish»ning eslidiki menisi «közqarashni özgertish» «pozitsiyeni özgertish» dégenlik). ■ **12:17** Yar. 27:36.

□ **12:18** «yalqunlap ot yénip turuwatqan hemde sürlük bulut, qarangghuluq we qara quyun qaplighan ashu taghqa kelmidinglar...» — «ashu tagh» bolsa Yehudiy xelqi Musa peyghemberning wasitisi bilen Tewrat qanunini qobul qilghan Sinay téghini körsitidu («Mis.» 19-babni körüng). ■ **12:18** Mis. 19:10,16; 20:21; Qan. 5:22.

□ **12:19** «u jayda kanay sadasi bilen sözligen awaz yetküzülgende, bularni anglighanlar: «Bizge yene söz qilinmisun!» dep *Xudagha yalwurushti*» — «Qan.» 15:23ni körüng. ■ **12:19** Mis. 20:19; Qan. 5:25; 18:16.

chalma-késeq qilip öltürölsun» *dep tapilan'ghanidi*;
 □ ■ 21 u körönüş shundaq qorqunchluq idiki, Musamu: «Bek qattiq qorqup ghal-ghal titrep kettim» dégenidi). □ ■

22 — Siler belki Zion téghigha, yeni menggü hayat Xudaning shehiri — ershtiki Yérusalémgha, tümenligen perishtilerge, ■ 23 isimliri ershte pütölgen tunji tughulghanlarning héyt-merike xushalliqida jem qilin'ghan jamaitige, hemmeylenning soraqchisi Xudagha, takamullashturulghan heqqaniy kishilerning rohlirigha □ ■ 24 we yéngi ehdining wasitichisi Eysagha, shundaqla hem Uning sépilgen qénigha

□ 12:20 «chünki ular qilin'ghan emrni kötürelmidi. Eger bu taghqa hetta birer haywanning ayighi tegsimu, chalma-késeq qilip öltürölsun» *dep tapilan'ghanidi...*» — bashqa birxil terjimisi: «chünki ulargha tapilan'ghan: «Eger bu taghqa hetta birer haywanning ayaghliri tegken bolsimu, chalma-késeq qilip öltürölsun» dégen emrni kötürelmidi». ■ 12:20 Mis. 19:13.

□ 12:21 «u körönüş shundaq qorqunchluq idiki, Musamu: «Bek qattiq qorqup ghal-ghal titrep kettim» dégenidi» — «Qan.» 9:19. ■ 12:21 Qan. 9:19 ■ 12:22 Gal. 4:26; Weh. 3:12; 21:10-27.

□ 12:23 «isimliri ershte pütölgen tunji tughulghanlarning... jamaitige...» — «tunji tughulghanlar» dégen söz bu yerde Eysa Mesihge étiqad qilip, «qaytidin tughulghan» Xudaning perzenti dep hésablan'ghanlarni körsitidu. «ershtiki Yérusalémgha, tümenligen perishtilerge, isimliri ershte pütölgen tunji tughulghanlarning héyt-merike xushalliqida jem qilin'ghan jamaitige,...» — (22-23-ayet) bashqa birxil terjimisi: «héyt-merike xushalliqigha jem bolidighan tümenligen perishitilerge, isimliri ershte yézilghan tunji tughulghanlarning jamaitige...». Israillarning isimlirining hemmisi yer yüzide «royxet»te pütölüşhi buyrulghanidi («Chöl.» 1:1-18). Lékin jamaettikilerning isimliri yer yüzide emes, belki ershte pütöklüktür. ■ 12:23 Luqa 10:20.

keldinglar. Bu qan Habilningkidin ewzel söz qilidu. □ ■

²⁵ Bu sözni qilghuchini ret qilmasliqlinglar üçhün diqqet qilinglar. Chünki yer yüzide özlirige wehiy yetküzüp agahlandurghuchini ret qilghanlar jazadin qéchip qutulalmighan yerde, ershte bizni agahlandurghuchidin yüz örüse, halimiz téximu shundaq bolmamdu?

□ ■ ²⁶ Emdi shu chaghda Xudaning awazi zéminni tewritiwetkenidi; lékin emdi U: «Özüm yene bir qétim zéminnila emes, asmannimu tewritimen» dep wede qildi. □ ■ ²⁷ «Yene bir qétim» dégen bu söz tewritilidighanlarning, yeni yaritilghan nersilerning tewritilishi bilen yoqitilidighanliqini, tewretkili bolmaydighan nersilerning menggü muqim bolidighanliqidin ibaret menini bildüridu.

²⁸ Shuning üçhün, tewretkili bolmaydighan bir padishahliqqa muyesser bolup, méhir-shepqetni ching tutup bu arqiliq ixlasmenlik we eyminish-qorqunch bilen Xudani xursen qilidighan

□ **12:24** «we yéngi ehdingning wasitichisi Eysagha, shundaqla hem Uning sépilgen qénigha keldinglar. Bu qan Habilningkidin ewzel söz qilidu» — Eysa Mesihning sépilgen qéni insanning gunahlirini tilep ularni pak qilidu. Habilning qéni bolsa intiqam dep hörkirep yighlaytti («Yar.» 4:10). ■ **12:24** Yar. 4:10; Ibr. 10:22; 11:4; 1Pét. 1:2. □ **12:25** «...yer yüzide özlirige wehiy yetküzüp agahlandurghuchi» — mushu yerde Xudaning Musa peyghember arqiliq sözliginini körsitidu. ■ **12:25** Ibr. 2:3. □ **12:26** «Emdi shu chaghda Xudaning awazi zéminni tewritiwetkenidi...» — «shu chaghda» — Xuda Sinay téghidin sözliginide. «lékin emdi U: «Özüm yene bir qétim zéminnila emes, asmannimu tewritimen» dep wede qildi» — «Hag.» 2:6ni körüng. ■ **12:26** Hag. 2:5.

ibadetlarni qilayli. □ ■ 29 Chünki Xudayimiz hemmini yewetküchi bir ottur. □ ■

13

Xudani xush qilish

1 Aranglarda qérindashliq méhir-muhebbet toxtimisun. ■ 2 Natonush kishilerge méhmandost bolushni untumanglar. Chünki beziler shu yol bilen bilmestin perishtilerni méhman qilghan. ■ 3 Zindan'gha tashlan'ghanlarni ular bilen bille *zindanda* zenjirlen'gendek yad étinglar. Xorlan'ghanlarni özünglarmu tende turuwatqan bende süpitide yad étip turunglar. □ ■ 4 Hemme adem nikahqa hörmét qilsun, er-xotunlarning yatidighan yéri daghsiz bolsun;

□ 12:28 «tewretkili **bolmaydighan bir padishahliqqa muyesser bolup, méhir-shepquetni ching tutup,...**» — bashqa birxil terjimisi: «tewretkili bolmaydighan bir padishahliqqa muyesser bolghinimizdin minnetdar bolup,...». ■ 12:28 1Pét. 2:5. □ 12:29 «Chünki **Xudayimiz hemmini yewetküchi bir ottur**» — bu sözler «Qan.» 4:24, 9:3dimu tépilidu. ■ 12:29

Qan. 4:24. ■ 13:1 Rim. 12:10; Ef. 4:3; 1Pét. 1:22; 2:17; 4:8.

■ 13:2 Yar. 18:1; 19:1; Rim. 12:13; 1Pét. 4:9. □ 13:3 «Zindan'gha **tashlan'ghanlarni ular bilen bille zindanda zenjirlen'gendek yad étinglar**» — «zindan'gha tashlan'ghanlar» we «xorlan'ghanlar» étiqadi üçün ziyankeshlikke uchrighanlarni körsitidu. «**xorlan'ghanlarni özünglarmu tende turuwatqan bende süpitide yad étip turunglar**» — bu jékileshning menisi belkim: (1) özliringlar ajizliqqa we jismani azablarga duch kelgenlikinglar tüpeylidin mushularni yad étip turunglar; (2) yaki Eysa Mesihning téni bolghan jamaet ezasi süpitide, hédashliq we derddashliq körsitinglar» dégenni bildüridu. ■ 13:3 Mat. 25:36.

chünki Xuda buzuqchiliq qilghuchilar we zina qilghuchilardin hésab alidu.□ ⁵ Méngish-turushunglar pulperesliktin xaliy bolsun, barigha qanaet qilinglar. Chünki Xuda mundaq dégen: «Sendin esla ayrilmaymen, Séni esla tashlimaymen».□ ■

⁶ Shunga, yüreklik bilen éytalaymizki, «Perwerdigar méning Yardemchimidur, héch qorqmaymen, Kishiler méni néme qilalisun?»□ ■

⁷ Silerge Xudaning söz-kalamini yetküzgen, silerning yétekchiliringlarni ésinglarda tutunglar. Ularning méngish-turushining méwe-netijisige köngül qoyup qarap, ularning étiqadini ülge qilinglar: —■

⁸ Eysa Mesih tünügün, bugün we ebedil'ebedgiche özgermeydu!□ ⁹ Shuning üçün, herxil gheyriy telimler bilen éziqturulup ketmenglar; chünki

□ **13:4** «er-xotunlarning yatidighan yéri daghsiz bolsun» — bashqa birxil terjimisi bolushi mumkin: «nikah herdaim hörmetlik ish, er-xotunluq orun daghsizdur» — bu terjime toghra bolsa, asasiy menisi er-xotunluq, shundaqla er-xotunluq arisidiki muhebbetlik jinisiy munasiwet Xuda aldida yaxshi ishtur.

□ **13:5** «Sendin esla ayrilmaymen, séni esla tashlimaymen» — Tewrat, «Qan.» 31:6-8. ■ **13:5** Yar. 28:15; Mis. 23:8; Qan. 16:19; 31:6, 8; Ye. 1:5; 1Tar. 28:20; Pend. 15:16; Fil. 4:11; 1Tim. 6:6, 8. □ **13:6** «Perwerdigar méning Yardemchimidur, héch qorqmaymen, kishiler méni néme qilalisun?» —

«Zeb.» 27:1, 118:6. ■ **13:6** Zeb. 54:4; 56:4; 118:6-7 ■ **13:7** Ibr. 13:17. □ **13:8** «Eysa Mesih tünügün, bugün we ebedil'ebedgiche özgermeydu!» — muellip, bu heqiqetni del shu yétekchi qérindashlarning étiqadining jehwiridur, démekchi bolushi mumkin.

insanning qelbi *qurbanliqqa xas* yémeklikler bilan emes, belki Xudaning méhir-shepqiti bilan quwwetlendürülgini ewzel. Chünki bundaq yémekliklerge bérilip kéliwatqanlar ulardin héchqandaq payda körgen emes.■

10 Bizlarning shundaq bir qurban'gahimiz barki, ibadet chédirida xizmette bolghanlarning uningdin yéyish hoquqi yoqtur. □ 11 Chünki gunah tilesh süpitide soyulghan, qéni bash kahin teripidin eng muqeddes jaygha élip kirilgen qurbanliq haywanlarning téni bolsa qarargahning sirtigha élip chiqilip köydürületti. □ ■ 12 Shunga Eysamu Öz qéni bilan xelqni paklap Xudagha atash üçün, sheher derwazisining

■ 13:9 Yer. 29:8; Mat. 24:4; Yuh. 6:27; Rim. 14:17; 16:17; Ef. 4:14; 5:6; Kol. 2:16; 2Tés. 2:2; 2Tim. 4:3; 1Yuh. 4:1. □ 13:10 «Bizlarning **shundaq bir qurban'gahimiz barki, ibadet chédirida xizmette bolghanlarning uningdin yéyish hoquqi yoqtur**» — bu «qurban'gah» Eysa Mesih insanlarning gunahi üçün mixlinip öltürülgen kréstni körsitidu. Mushu «qurban'gahdin yéyish» bolsa uning qurbanliqidin chiqqan, menggülük hayattiki hertürlük rohiy méwilerdin behrimen bolushtin ibaret bolidu. □ 13:11 «**Chünki gunah tilesh süpitide soyulghan, qéni bash kahin teripidin eng muqeddes jaygha élip kirilgen qurbanliq haywanlarning téni bolsa qarargahning sirtigha élip chiqilip köydürületti**» — «Law.» 16:27ni körüng. ■ 13:11 Mis. 29:14; Law. 4:21; 6:30; 16:27; Chöl. 19:3.

sirtida azab chékip öldi. □ ■ 13 Shundaq iken, bizmu qarargahning sirtigha chiqip, Uning yénigha bérip, Uninggha qaritilghan haqaretke ortaq berdashliq béreyli. □ 14 Chünki yer yüzide menggü mewjut turidighan shehirimiz yoq, belki kelgüsidiki sheherge intilmektimiz. ■ 15 Shunga, Mesih arqiliq Xudagha qurbanliq süpitide medhiyilirimizni toxtawsiz atayli, yeni öz lewlimizning méwisi süpitide Uning namini étirap

□ **13:12** «Shunga Eysamu Öz qéni bilen xelqni paklap Xudagha atash üçün, sheher derwazisining sirtida azab chékip öldi» — démisekmü, Eysa Mesih ölidighan jay (Golgota) Yérusalémning sépilining sirtida idi. Mesihning bu «sirtqa chiqirilip öltürülüşü» kényinki egeshkenlerge simwol bolghan bolup, Xudaning xelqi Mesihning hemrahliqidin behrimen bolushi üçün «sheherning sirtida», yeni öz yurti teripidin chetke qéqilishigha teyyar turushi kéreklikini körsitidu. Mesihke egeshken Yehudiy xelq üçün téximu shundaq idi. 13-ayettiki izahatlarni körüng. ■ **13:12** Yuh. 19:17,18. □ **13:13** «Shundaq iken, bizmu qarargahning sirtigha chiqip, Uning yénigha bérip...» — «qarargahning sirtigha chiqish» Mesihke egeshken Yehudiy xelqige nisbeten ibadetxanidiki qurbanliqlardin, shundaqla ulargha baghliq eqidiliridin waz kéchish bekmu haqaretlik ish idi. Xuddi Eysa Mesih Yérusalém sheher derwazisining sirtida mixlan'ghanda haqaretke qarimighan'gha oxshash, xetni oquwatqan Yehudiy kitabxanlarmu kona eqidiliridin waz kéchishke we uning tüpeylidin uchraydighan haqaretke qarimay, Eysa Mesihke yüzlinishi kérek idi. «... **Uning yénigha bérip, Uninggha qaritilghan haqaretke ortaq berdashliq béreyli**» — Eysa Mesihge qaritilghan qarshiliq hem haqaretler бүгүн'ge qeder Uninggha we Uninggha tewe bolganlarga qaritilip kelmekte. Qarangghuluq beribir nurgha qarshi turidu, shunga Xudaning xelqi haman bir tereptin bolmisa bashqa bir tereptin ziyankeshlikke uchraydu. ■ **13:14** Fil. 3:20.

qilayli. □ ■ 16 Emdi xeyr-saxawet qilishni we baringlardin ortaq teqsimleshni untumanglar. Chünki Xuda bundaq qurbanliqlardin xursen bolidu.■

17 Yétekchiliringlarga itaet qilip, ulargha boysununglar. Chünki ular öz xizmitidin Xudagha hésab bérédighanlar bolup, hemishe jéninglardin xewer élishqa oyghaq turidu. Ularning bu ishi qayghu-elim bilan emes (chünki undaq bolsa silerge héch payda yetküzülmeydu) belki xushal-xuramliq bilan élip bérilsun.□ ■

18 Biz üçün dua qilip turunglar; chünki wijdanimizning pak ikenlikige, herbir ishlarda toghra yolda méngishni xalaydighanliqimizgha qayil qilinduq. 19 Yéninglarga patraq qaytip bérishim üçün, dua qilishinglarni alahide ötünimen.□

Dua

20 Emdi menggülük ehding qéni bilen qoy padising katta padichisi bolghan Rebbimiz Eysani

□ 13:15 «...öz lewlirimizning méwisi süpitide **Uning namini étirap qilayli**» — «uning nami» mushu yerde Mesihning namini körsitidu. ■ 13:15 Hosh. 14:3. ■ 13:16 Fil. 4:18. □ 13:17 «ularning bu ishi qayghu-elim bilan emes ... belki xushal-xuramliq bilan élip bérilsun» — «ularning bu ishi»: (1) yétekchilerning xewer élish xizmiti, yaki: (2) Xudagha hésab tapshurush, yaki: (3) bu ikkisini körsitidu. Bizningche u hésab tapshurushini körsitidu. ■ 13:17 Ez. 3:18; 33:8; Fil. 2:29; 1Tés. 5:12; 1Tim. 5:17. □ 13:19 «Yéninglarga **patraq qaytip bérishim üçün, dua qilishinglarni alahide ötünimen**» — «méning qaytip bérishim üçün» dégenlik belkim muellipning türmidin azad qilinishini körsitidu.

ölümdin tirildürgüchi, xatirjemlikning Igisi bolghan Xuda □ ■ ²¹ Eysa Mesih arqiliq silerge Özini xursen qilidighan ishlarni qildurup, silerni her-bir yaxshi emelde takamullashururup iradisining ijrachiliri qilghay! Mesihke ebedil'ebedgiche shan-sherep bolghay! Amin! □ ■

Axirqi söz

²² Silerdin ötünimenki, i qérindashlirim, bu nesihet sözümgé éghir körmey qulaq salghaysiler; silerge mushunchilikla sözlerni yazdim, xalas.

²³ Qérindishimiz Timotiyning zindandin qoyup bérilgenlikidin xewerdar bolghaysiler. Yéqinda yéningha kélip qalsa, men silerni yoqlap barghinimda u men bilen bille baridu.

²⁴ Barliq yétekchiliringlar we barliq muqeddes bendilerge salam éytqaysiler. Italiyedinde kelgenler silerge salam yollidi. ²⁵ Méhir-shepquet hemminglarga yar bolghay! Amin!

□ **13:20** «menggülük ehding qéni bilen qoy padisining katta padichisi bolghan Rebbimiz Eysani ölümdin tirildürgüchi» — «menggülül ehde» toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. «Xatirjemlikning Igisi bolghan Xuda» grék tilida: «xatirjemlikning Xudasi» — démek, xatirjemlik bergüchi hem Özi herdaim xatirjemlikte turghuchi Xudadur. ■ **13:20** Yesh. 40:11; Ez. 34:23; Yuh. 10:11; 1Pét. 5:4. □ **13:21** «(Xuda) ... Eysa Mesih arqiliq silerge Özini xursen qilidighan ishlarni qildurup, silerni her-bir yaxshi emelde takamullashururup iradisining ijrachiliri qilghay!» — «takamullashturush»ning bashqa terjimisi: «etrapliq teminlesh». ■ **13:21** 2Kor. 3:5; Fil. 2:13.

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5